

УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ
ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ

Притвор

(мастер рад)

Ментор

Доц. др Иван Илић

Кандидат

Цакић Милена

Број индекса: М 015/17–О

Ниш, 2018.

Садржај

УВОД.....	1
I. ЗАШТИТА ЛИЧНЕ СЛОБОДЕ У КРИВИЧНОМ ПОСТУПКУ	3
1. Право на личну слободу	3
II. МЕРЕ ЗА ОБЕЗБЕЂЕЊЕ ПРИСУСТВА ОКРИВЉЕНОГ У КРИВИЧНОМ ПОСТУПКУ	6
1. Појам и општа обележја мера за обезбеђење присуства окривљеног.....	6
2. Врсте мера за обезбеђење присуства окривљеног	7
2.1. Позив	8
2.2. Довођење.....	9
2.3. Забрана прилажења, састајања или комуницирања са одређеним лицем	10
2.4. Забрана напуштања боравишта	13
III. ПРИТВОР.....	16
1. Појам, општа обележја притвора и међународни извори.....	16
1.1. Општа обележја притвора	17
1.2. Правна природа притвора	18
1.3. Међународно-правна регулатива	19
1.4. Стандарди притвора према пракси Европског суда за људска права.....	23
2. Историјски развој притвора	29
3. Притвор у важећем процесном закону.....	34
3.1. Опасност од бекства	35
3.2. Колузиона опасност	38
3.3. Опасност од понављања дела	39
3.4. Узнемирење јавности	42
IV. ПОСТУПАК ОДРЕЂИВАЊА, ТРАЈАЊА И УКИДАЊА ПРИТВОРА.....	44
1.1. Одређивање притвора	44
1.2. Трајање и контрола притвора	46
1.3. Укидање притвора	51
V. СУПСТИТУТИ ПРИТВОРА.....	55
1.1. Јемство.....	55
1.2. Забрана напуштања стана	61
VI. ПОСТУПАЊЕ СА ПРИТВОРЕНИЦИМА	63

1. Извршење мере притвора	63
ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА	67
Попис коришћене литературе	70
САЖЕТАК И КЉУЧНЕ РЕЧИ	74
SUMMARY AND KEY WORDS	76
БИОГРАФИЈА СТУДЕНТА	78

УВОД

Савремени систем кривичног поступка у Републици Србији је по својој природи оптужно-расправни и може се несметано спроводити и окончати једино уз учешће окривљеног, а тек изузетно без његовог присуства. Присуство окривљеног је нужно и значајно јер се на тај начин окривљеном пружа могућност да најквалитетније заштитити своје интересе уз активно учешће у поступку и вршењем процесних радњи. Окривљеном се омогућава да ваљано припреми одбрану, да се изјасни о оптужбама, које му се стављају на терет, док се истовремено његовим учешћем доприноси и успешној реализацији принципа расправности, непосредности и усмености на којима почива савремени кривични поступак и који као такав представља оптимални институционални амбијент за остваривање сврхе кривичног поступка и за доношење законите судске одлуке о кривичној ствари.

Међутим, неретко се у пракси дешава да се окривљени не одазива позивима органа поступка или на друге начине омета поступак тако што утиче на сведоке, саучеснике, прикриваче, или недозвољено утиче на материјалне доказе. У оваквим случајевима, окривљени у циљу избегавања кривичне санкције, из страха или других побуда сматра да је у његовом најбољом интересу да својим изостанком или другим радњама омета или онемогући вођење кривичног поступка те је због овога законодавац прописао мере за обезбеђење присуства окривљеног у кривичном поступку чији је циљ спречавање неиспуњења процесних обавеза.¹ Овим мерама се ограничавају нека од основних људских права и слобода окривљеног, пре свега право на личну слободу, али и нека друга права попут права на слободу кретања, и то пре него кривична санкција буде изречена и примењена (и када још увек није извесно да ли ће окривљени бити осуђен или ослобођен оптужбе). Зато их је потребно ваљано примењивати, уз поштовање рестриктивних законских услова под којима су прописане. Од важности је познавање *сврхе* прописивања свих мера за обезбеђење присуства окривљеног и *услова* за њихову примену како би се у пракси избегло неосновано кршење основних људских права и слобода окривљеног од стране органа поступка.

¹ Видети: чланове 188-223. Законика о кривичном поступку, *Службени гласник РС*, бр. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013 и 55/2014-41;

Предмет овог мастер рада је *притвор* као најтежа мера за обезбеђење присуства окривљеног у кривичном поступку чијом применом се у највећем обиму ограничавају основна људска права. Приликом одабира теме мастер рада руководили смо се значајем притвора као института процесног права, нарочито са аспекта поштовања и заштите људских права и слобода. Иако врло актуелна, ова тема није свеобухватно и довољно истражена код нас што даје доста простора за детаљну анализу ове процесне мере и њеног великог значаја. Суштина притвора огледа се у судском лишењу слободе и притварању лица против кога постоји основана сумња да је извршило кривично дело које му се ставља на терет. Реч је о најтежој мери обезбеђења присуства окривљеног и осигурања других претпоставки за успешно вођења кривичног поступка, што поставља захтев да судови морају прибегавати примени алтернативних мера за обезбеђење присуства окривљеног које су мање штетне за окривљеног, кад год је њихова примена могућа.

Основни циљ рада је студија процесноправног дејства института притвора у позитивном законодавству као и евалуација усклађености одредби новог Законика о кривичном поступку из 2011. године са међународним стандардима у овој области, принципима и смерницама, нарочито оних које је дао Европски суд за људска права² у својој богатој јуриспруденцији. Ово је значајно, јер притвор не представља само апстрактан догматско-правни појам, већ је то реална, друштвена појава у спољном свету чија примена отвара бројна социјално-политичка питања, те неоправдана употреба ове мере представља погодне тле за кршење зајемчених људских права, и то превасходно права на слободу и безбедност.

Употребом нормативно-правног, хипотетичко-дедуктивног, упоредноправног и историјско-правног истраживања као и методом анализе случајева (*case study*) кроз аналитички приступ референтној литератури и судској пракси, анализираћемо притвор, као најизазовнију меру у систему процесних мера за обезбеђење присуства окривљеног у Републици Србији, и то како у светлу националног кривичнопроцесног законодавства, тако и у светлу општеприхваћених правила међународног права.

² *Европски суд за људска права* (енглески назив: *European Court of Human Rights*, француски назив: *Cour européenne des Droits de l'Homme*) је судска институција Савета Европе, основана 1959. године, са седиштем у Стразбуру у Француској, за заштиту права и слобода гарантованих Европском конвенцијом за заштиту људских права и основних слобода и 1950. године;

I. ЗАШТИТА ЛИЧНЕ СЛОБОДЕ У КРИВИЧНОМ ПОСТУПКУ

Притвор и друге мере за обезбеђење присуства окривљеног у кривичном поступку по својој природи представљају *легална средства принуде* која се користе ради обезбеђења несметаног вођења кривичног поступка против лица за која се основано сумња да су повредила или угрозила правни поредак. Све ове мере карактерише примена принуде према окривљеном, стога је јако битно да се у кривичном поступку обезбеди **заштита личне слободе**, као једног од основних људских права које се притвором и осталим мерама за обезбеђење присуства окривљеног може у знатном обиму ограничити или онемогућити. Употребом процесних мера принуде се у мањем или већем обиму ограничавају нека основна права и слободе грађана ради постизања законом прописаних циљева пре него што је кривична ствар правноснажно пресуђена, а то је само по себи ризик - јер може довести до штетних последица по окривљеног ако се утврди да је изрицање неке од ових мера било неосновано. Нарочито је важно о овоме водити рачуна приликом одређивања притвора зато што се овом мером лице лишава слободе пре коначне осуде, у моменту када се не зна како ће се поступак окончати, да ли осуђујућом, ослобађајућом пресудом или другом судском одлуком повољном по окривљеног, а што у пракси може довести до проблема неоснованог лишења слободе окривљеног и повреде његовог права на личну слободу. Стога када говоримо о мерама процесне принуде, морамо укратко дати приказ уставне и међународноправне регулативе по питању *заштите личне слободе у кривичном поступку*.

1. Право на личну слободу

Лична слобода се сматра једном од основних и најзначајнијих индивидуалних слобода човека и по својој суштини представља човекову сигурност у односу на државну власт. Припада групи најстаријих права и слобода³ које називамо и традиционалним правима и слободама. Овим личним правима и слободама се штите физички и духовни интегритет човека и његова приватност, а припадају сваком појединцу. Лична слобода је први пут свеобухватно регулисана и загарантована правним актом који је донео Парламент Енглеске давне 1679. године – *Habeas Corpus Act*, чијим доношењем гаранције личне слободе постају незаобилазан чинилац каталога људских права у уставима савремених држава и међународним документима о слободама и правима човека. Доношење овог акта

³ Ова група права је била загарантовано правним актима који су претходили првим писаним уставима, стога их називамо најстаријим, односно традиционалним правима и слободама;

је значајно јер је тада институт *habeas corpus* постао гаранција личне слободе.⁴ Поменути историјски значај личне слободе утицао је на то да ову слободу гарантује такорећи сваки писани устав, од појаве писаних устава до савремених устава, као и на садржајну обухватност уставне регулативе ове слободе у неким уставним системима, као што је уставни систем Републике Србије.⁵

Човекова сигурност, као срж основног права на слободу личности, од самог настанка овог права па до данас, схвата се као „забрана властима да самовољно одузимају слободу“.⁶ Јемства од произвољног и самовољног лишења слободе су садржана у многобројним међународним документима, попут Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода,⁷ Универзалне декларације о људским правима,⁸ Међународног пакта о грађанским и политичким правима,⁹ и наравно у уставима земаља. Цивилизацијски стандарди, садржани у најзначајнијим међународно-правним актима и уставима демократских држава, налажу да се лична слобода може ограничити, само за потребе кривичног поступка, и под стриктно одређеним условима.¹⁰

Колики је значај и тежина мере притвора можда најбоље указује чињеница да је овај институт подведен под уставну категорију. У Уставу Републике Србије једном општом формулацијом прописано је да „свако има право на личну слободу и безбедност, а лишење слободе је допуштено само из разлога и у поступку који су предвиђени законом“¹¹ Дакле, Устав РС не одређује садржину личне слободе, него деклараторно гарантује сваком појединцу „право на личну слободу и безбедност“ без јасног установљавања шта је конкретан садржај ове слободе.¹² Међутим, Устав РС прецизира подручје личне слободе скупом осталих посебних гаранција¹³ заштите личне слободе појединца, а које се тичу

⁴ Интересантно је и да је под тим називом, дословно, унет у садржаје устава неких држава, на пример у Уставу Португала;

⁵ Б. Тадић, *Уставни оквир лишења слободе – пример Устав Републике Србије*, Електронски билтен Основног суда у Новом Саду, Нови Сад, 2013;

⁶ Д. Стојановић, *Основна права човека – Људска права и слободе у уставима европских држава*, Ниш, 1989, стр. 102;

⁷ Члан 5 Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода са додатним протоколима бр. 4, 6, 7, 11, 12 и 13 од 1950 год., *Службени лист СЦГ – Међународни уговори* бр. 5/2005 и 7/2005;

⁸ Члан 3 и 9 Универзалне декларације о људским правима усвојена и проглашена резолуцијом Генералне скупштине Уједињених нација 217 (III) од 10. децембра 1948. године: 48 држава је гласало за, ниједна против, док је 8 било суздржано (укључујући Југославију, Саудијску Арабију, Јужну Африку и СССР, члан 3 и 9);

⁹ Међународни пакт о грађанским и политичким правима, ратификован 1971. године, *Службени лист СФРЈ*, бр. 7/71 и *Службени лист СРЈ – Међународни уговори*, бр. 4/01;

¹⁰ С. Кнежевић, *Ограничавање личне слободе задржавањем осумњиченог*, Зборник радова Правног факултета у Новом Саду, 1/2011, Нови Сад, 2011, стр. 168;

¹¹ Видети: члан 27. став 1. Устава Србије, „*Службени гласник РС*“, бр. 98/2006;

¹² Б. Тадић, *ор. cit.* и видети члан 27. став 1 Устава Србије;

¹³ Видети: чланове 27-31. Устава Србије;

заштите од неоснованог ограничавања и лишења личне слободе појединаца у случајевима притвора и лишења слободе у поступку пред судом. Те гаранције су следеће: 1) лишење слободе у кривичном или било ком другом поступку мора бити прописано законом; 2) разлози за лишење слободе такође морају бити одређени законом, на начин који спречава злоупотребу и арбитрерност, самовољу и произвољност, што подразумева њихове прецизне и јасне формулације; 3) притварање се мора спровести по законитом поступку – од органа надлежног за притварање одређеног законом, уз гаранције приликом хапшења и гаранције законитости одлуке о притвору (*habeas corpus*); 4) притвор не сме бити опште правило, већ мера која се у кривичном поступку само изузетно примењује; 5) време на које се неко лишава слободе мора бити ограничено, тако да траје „разумно дуго“.¹⁴

Нека од посебних права која припадају лицу лишеном слободе према члану 27. ст. 2. и 3. Устава су: право на хитно поступање; право лица да буде обавештено о разлозима лишења слободе; право лица да буде обавештено о оптужби која му се ставља на терет; право да буде обавештен о својим правима; право да на језику који разуме буде обавештен о разлозима лишења слободе, о оптужби која му се ставља на терет и о својим правима; право да без одлагања о свом лишењу слободе обавести лице по свом избору; право да изјави жалбу суду; а прописана је и обавеза суда да у хитном поступку одлучи о законитости лишења слободе и да, уколико утврди да је лишење слободе било незаконито, нареди пуштање на слободу.

Поред овога, Устав РС предвиђа и нека допунска права у члану 29, попут права лица лишеног слободе да ништа не изјављује; права да не буде саслушано без присуства браниоца; право да сам одабере браниоца; право на браниоца који ће му бесплатно пружити правну помоћ уколико му имовинско стање не омогућава да је сам плати; право да му одмах буду саопштена сва ова наведена допунска права; право да буде изведен пред надлежни суд, и то без одлагања, а најкасније у року од 48 часова и право да буде пуштен на слободу, уколико у року од 48 часова не буде изведен пред надлежни суд.

С обзиром на то да се наведени принципи уставноправне заштите од самовољног лишења слободе у највећем обиму тичу кривичног поступка, из тог разлога су сви они *детаљно разрађени и објашњени у изворима кривичног процесног права*. Одредбама домаћег Законика о кривичном поступку се обезбеђује да лишење слободе увек буде законито и нужно и пружене су довољне гаранције од злоупотреба и арбитрерности.

¹⁴ В. Ђурђић, *Кривично процесно право - општи део*, Правни факултет Универзитета у Нишу, Ниш, 2014, стр. 382;

II. МЕРЕ ЗА ОБЕЗБЕЂЕЊЕ ПРИСУСТВА ОКРИВЉЕНОГ У КРИВИЧНОМ ПОСТУПКУ

1. Појам и општа обележја мера за обезбеђење присуства окривљеног

За доношење правилне и законите судске одлуке о кривичној ствари нужно је да се у кривичном поступку обезбеде све процесне претпоставке за његово успешно вођење и окончање. Мере за обезбеђење присуства окривљеног у кривичном поступку представљају значајан институт позитивног процесног права управо зато што представљају **претпоставку** за правилну примену већине других процесних института. Присуство окривљеног у кривичном поступку је нужно, јер својим одсуством окривљени може онемогућити предузимање појединих процесних радњи, као и вођење поступка што доводи до опструкције кривичног поступка. Када се присуство окривљеног не може остварити добровољно (поштовањем опште дужности одазивања позиву органа поступка) држави тада преостаје да се користи процесним мерама принуде како би се правилно и законито водио поступак и омогућило доношење законите судске одлуке.

Мере за обезбеђење присуства окривљеног у кривичном поступку можемо дефинисати као *радње процесне принуде којима се, у процесне сврхе, превасходно ограничава лична слобода окривљеног.*¹⁵ Када се мере процесне принуде примењују ваљано од стране органа поступка, аутоматски се остварују претпоставке за законито и правично спроведен кривични поступак. И обрнуто, непоштовање основних правила приликом доношења одлуке о примени неке од мера може имати за последицу повреду неког од загарантованих уставних права окривљеног, попут права на слободу и безбедност, права на одбрану или права на правично суђење.¹⁶ Како би се смањио ризик од потенцијалних кршења људских права, законодавац је предвидео две опште претпоставке за њихову примену, које морају кумулативно бити испуњене, и то:

- 1) Постојање *довољно основане сумње* о кривици лица против кога се води кривични поступак;
- 2) Постојање *опасности од могућности настанка штете* коју треба на време предупредити.

Суд, дакле, има дужност да у сваком кривичном случају, пре доношења одлуке о примени било које мере за обезбеђење присуства окривљеног, утврди постојање законских разлога за то и мора закључити да постоји низ чињеница које понаособ, а и у својој

¹⁵ В. Ђурђић *op. cit.*, стр. 360;

¹⁶ Видети: чл. 27-33. Устава Републике Србије, „Службени гласник РС“, бр. 98/2006;

међусобној повезаности указују на то да је нека од ових мера нужна и неопходна у конкретном случају.

Основна карактеристика свих мера за обезбеђење присуства окривљеног у кривичном поступку јесте њихов принудни карактер, што значи да све ове мере у кривичном поступку за окривљеног представљају обавезу чије неиспуњење повлачи са собом одређене (по окривљеног штетне) процесне последице (а то је најчешће одређивање неке од строжих мера, осим у случају притвора). Такође њихово заједничко обележје јесте њихов јединствени циљ – обезбеђење присуства окривљеног, као и обезбеђење претпоставки за успешно вођење кривичног поступка. Заједничко за све ове мере је и то што могу бити одређене искључиво од стране органа поступка, суда или јавног тужиоца, као и то што се приликом одређивања мере обавезно мора водити рачуна о принципу сразмерности, односно да се не примењује тежа мера уколико се иста сврха може постићи блажом мером.

2. Врсте мера за обезбеђење присуства окривљеног

У Глави VIII Законика о кривичном поступка, чланом 188.¹⁷ прописано је седам самосталних мера за обезбеђење присуства окривљеног, које се под одређеним условима могу применити у свакој фази кривичног поступка. И то: 1) *позив*, 2) *довођење*, 3) *забрана прилажења, састајања и комуницирања са одређеним лицем*, 4) *забрана напуштања боравишта*, 5) *јемство*, 6) *забрана напуштања стана* и 7) *притвор*. Новина у односу на претходно законско решење је то што важећи Законик о кривичном поступку предвиђа две нове мере за обезбеђење присуства окривљеног, које раније законодавство није познавало као засебне мере, а то су забрана прилажења, састајања и комуницирања са одређеним лицем и забрана напуштања стана. Која мера ће се применити зависиће од оцене суда и околности сваког конкретног случаја. Законодавац при том таксативно набраја мере у чл. 188. а у чл. 189. ст. 1. предвиђа једну општу одредбу којом се намеће дужност органу кривичног поступка да води рачуна *да не примени тежу меру уколико се иста сврха може постићи блажом мером*.¹⁸ Свако одступање од овог правила представља недопуштену повреду права лица према којем се одређена мера предузима. Ово се у теорији кривичног процесног права назива принципом сразмерности и ово правило представља обавезан начин поступања органа поступка.. Такође, у чл. 189. ст. 3. законодавац прописује и да је орган поступка дужан да по службеној дужности укине меру када престану разлози због

¹⁷ Видети: чл. 188. ЗКП;

¹⁸ Видети: чл. 189. ст. 1. ЗКП;

којих је одређена, односно да је замени блажом мером кад се за то стекну услови.¹⁹ Ово је нужно како би се обезбедило поштовање загарантованих људских права у кривичном поступку. Нема законских сметњи да орган поступка, када то оцени неопходним, одреди кумулативно две или више мера за обезбеђење присуства окривљеног. При том законодавац је наведене мере у Законику градацијски поређао по тежини, почев од најблаже – позива, па све до најтеже – притвора. Међутим, ово поређење врши се на једном апстрактном нивоу, према општим карактеристикама мера и степену задирања у слободу и права појединца, док орган поступка у сваком конкретном случају мора да утврди која је за окривљеног најблажа.²⁰ Орган поступка мора ценити у предметном случају коју је меру најцелисходније применити јер једна мера која се према овом објективном критеријуму сматра блажом, за одређено лице (нпр. због његових посебних личних, породичних прилика, материјалне ситуације или других околности) може фактички представљати тежу меру. У овом поглављу мастер рада биће речи о позиву, довођењу, забрани прилажења, састајања и комуницирања са одређеним лицем и забрани напуштања боравишта, док ће остале мере бити образложене у поглављу V мастер рада, с обзиром на то да их можемо примењивати као алтернативне мере, односно супституте притвора.

2.1. Позив

Позив је прва и најблажа мера за обезбеђење присуства окривљеног и других споредних субјеката у кривичном поступку. *Позив је писмена наредба јавног тужиоца или суда упућена окривљеном да дође* у одређено време на одређено место ради извршења процесних радњи, *под претњом мера процесне принуде* у случају недоласка.²¹ Одазивање позиву представља општу дужност сваког учесника у поступку, а нарочито окривљеног стога непоштовање ове дужности повлачи са собом одређене штетне процесне последице по окривљеног, а то је издавање наредбе о довођењу. Међутим, морамо нагласити да орган поступка неће у сваком конкретном случају одмах након неодазивања окривљеног на позив изрећи наредбу за његово довођење, као строжу меру. Ово није обавезан начин поступања органа поступка, већ процесна могућност која се оставља њему на оцену, те

¹⁹ Видети: чл. 189. ст. 3. ЗКП;

²⁰ Г. П. Илић, М. Мајић, С. Бељански, А. Трешњев, *Коментар Законика о кривичном поступку*, Службени гласник, Београд, 2014, стр. 470;

²¹ В. Ђурђић, *op. cit.* стр. 362;

нема законских сметњи да у случају неодржавања окривљеног на позив орган поступка оцени да би било целсходније поновити позив, а не приступати изрицању строже мере.

У пракси се може догодити да окривљени објективно није у могућности да се одазове на позив суда да дође у одређено време на одређено место због неких посебних околности (нпр. због болести или других неотклоњивих сметњи). Али у том случају, окривљени је дужан да благовремено оправда свој изостанак. Орган поступка има дискреционо овлашћење да га у том случају саслуша у месту у ком се налази или да му обезбеди превоз до зграде органа поступка или места где се радња има предузети.²² Када се окривљени први пут позива, позив мора садржати *поуку о праву на браниоца* уз обавезно назначење да *бранилац може присуствовати његовом саслушању*. Позив мора бити достављен благовремено како би се оптуженом обезбедио довољан рок за одазивање на позив, а Законик прописује да се позив за главни претрес мора доставити оптуженом најкасније 8 дана пре дана одржавања главног претреса, како би се окривљеном пружио довољно времена за припремање одбране. Против наредбе о позивању се не може изјавити жалба обзиром на то да позив није судска одлука. Једино је могуће, уколико има неправилности у позивању, поднети притужбу председнику суда.²³

Позив се има сматрати неуредним уколико није достављен на прописан начин, (према општим правилима о достављању писмена²⁴ и посебним правилима о достављању окривљеном²⁵), уколико нема законом предвиђену садржину и кад је рок одређен за одазивање на позив мањи од законског. Битно је нагласити да у случају неуредног позива, неодржавање не повлачи са собом никакве штетне последице по окривљеног. Новина у процесном законодавству је то што сада орган поступка може, уколико располаже основима сумње о кривичном делу, путем *јавног огласа* објављеног у средствима јавног информисања позвати лица која имају сазнања о учиниоцу и околностима предметног кривичног догађаја да се јаве²⁶ што је корисно у случајевима када се истрага покреће против непознатог учиниоца.

2.2. Довођење

Довођење је друга строжа мера за обезбеђење присуства окривљеног која се одређује у случају да се окривљени не одазове позиву. Овом мером ограничава се слобода

²² Видети: чл. 192. ст. 2. ЗКП;

²³ Б. Петрић, *Коментар Закона о кривичном поступку*, Графосрем, Шид, 1982. године, стр. 437;

²⁴ Видети: чл. 242-245. ЗКП;

²⁵ Видети: чл. 246. ЗКП;

²⁶ Видети: чл. 194. ЗКП;

кретања лица које се доводи. Стога, за примену ове мере потребно је да буде испуњен један од три услова прописаних законом: 1) да је према лицу одређен притвор доношењем решења о притвору; 2) да се уредно позвани окривљени није одазвао позиву и свој изостанак није оправдао; 3) да се окривљеном није могао уредно доставити позив, а из околности случаја произилази да окривљени очигледно избегава пријем позива.²⁷ У свим осталим случајевима привођење окривљеног ће бити противзаконито.

Наредбу о довођењу доноси јавни тужилац или суд, и то увек у форми образложене писмене наредбе, када се за то стекну законом прописани услови. Против наредбе о довођењу није допуштена жалба из разлога што се ради о мери коју одликује хитност у поступању и која се по природи ствари мора брзо извршити. При том, извршењем наредбе о довођењу лице се лишава слободе само за време док не буде приведено органу поступка, али се на основу ове наредбе не затвара.²⁸ Орган поступка је овлашћен да окривљеном понови позив, када се окривљени није одазвао позиву, уколико оцени да је то опортуно, осим у случају када се уредно позвани окривљени не одазове позиву за главни претрес, а није свој изостанак оправдао (тада је суд обавезан да нареди довођење).²⁹ У наредби се углавном означава и тачно време када се окривљени има довести, а уколико у наредби није наведено време, тада се окривљени треба довести у радно време органа који је издао наредбу.

Извршење наредбе о довођењу поверава се органу унутрашњих послова, односно полицији. Полиција је дужна, према општим правилима за извршење свих наредби, да наредбу изврши одмах, осим у случају да је орган поступка наредио друкчије. Овлашћено лице полиције предаје наредбу окривљеном и позива га да са њим пође. Довођење се по правилу врши без принуде, међутим, уколико окривљени одбије да пође са припадником полиције у том случају ће га привести принудно, уз употребу физичке силе која је неопходна да би се његов отпор савладао или употребом других средстава, па и ватреног оружја, а у складу са одредбама Закона о полицији.³⁰

2.3. Забрана прилажења, састајања или комуницирања са одређеним лицем

Ово је нова мера за обезбеђење присуства окривљеног коју је ранији Законик о кривичном поступку³¹ познавао као споредну меру уз меру забране напуштања боравишта.

²⁷ Видети: чл. 195. ЗКП;

²⁸ *op. cit.* В. Ђурђић, (2014), стр. 364;

²⁹ Видети: чл. 380. ст. 1. ЗКП;

³⁰ Закон о полицији Србије „Службени гласник РС“, бр. 101/2005;

³¹ Законик о кривичном поступку „Службени лист СРЈ“, бр. 70/2001, 68/2002;

Прописана је члановима 197. и 198. ЗКП-а. Изриче се уколико постоје околности које указују да би окривљени могао ометати поступак утицањем на оштећеног, сведоке, саучеснике или прикриваче или би могао поновити кривично дело, довршити покушано кривично дело или учинити кривично дело којим прети. Дакле, ова мера може бити примењена као **алтернатива** уместо притвора, када постоји опасност да ће доћи до доказне опструкције од стране окривљеног недозвољеним утицајем на лица, што у теорији кривичног процесног права називамо *колузионом опасносћу* и када постоји тзв. *итерацијска опасност* – односно, опасност од понављања кривичних дела. Али да би ова мера била примењена уместо мере притвора потребно је да је степен те опасности мањи. То је аутохтона мера, која свој простор за практичну примену налази у ситуацијама у којима је потребно онемогућити комуникацију окривљеног који је на слободи са саучесницима или сведоцима, односно онемогућити окривљеном да чини кривична дела.³²

Мера у себи садржи три забране: забрану прилажења, састајања и комуницирања. Под *прилажењем* треба подразумевати долазак у непосредну близину одређеног лица са његовим знањем или без њега, а против његове воље. *Састајање* можемо дефинисати као ступање у физички контакт са одређеним лицем по претходном договору или уз његову сагласност, док *комуницирање* представља размењивање информација са одређеним лицем, при чему није неопходан физички контакт – оно се може обављати путем средстава телекомуникација, остављањем одређених порука и слично.³³

Овом мером се не може искључити или ограничити несметана комуникација између окривљеног и његовог браниоца, с обзиром на то да би на тај начин примена ове мере онемогућила окривљеног да се користи својим правом на припрему делотворне одбране. Али, окривљеном може бити забрањено прилажење, састајање и комуницирање са својим брачним другом или блиским сродницима уколико они имају неко од процесних својстава, а постоје околности које указују да би на тај начин окривљени могао утицати на њих, или постоји опасност да би тиме учинио кривично дело.³⁴

Законски услов за изрицање наведене мере је да постоје *околности које указују на то би окривљени могао ометати поступак утицањем на оштећеног, сведоке, саучеснике или прикриваче или би могао поновити кривично дело, довршити покушано кривично дело*

³² Р. Роскић, *Коментар Закона о кривичном поступку, са обрасцима, судском праксом и регистром појмова*, Пословни биро, Београд, 2014, стр. 163;

³³ А. Трешњев, *Мере за обезбеђење присуства окривљеног и за несметано вођење кривичног поступка* – докторска дисертација, Правни факултет Београд, Београд, 2016, стр. 295;

³⁴ М. Грубач, Т. Васиљевић, *Коментар Закона о кривичном поступку према Законику из 2011*, ProJuris, Београд, 2014, стр. 348;

или учинити кривично дело којим прети.³⁵ Ову меру изриче само суд, који је и једини овлашћен да је продужи или укине. До потврђивања оптужнице мера се изриче на предлог јавног тужиоца, након тога је суд може изрећи по службеној дужности (уз прибављање мишљења јавног тужиоца када се поступак води по његовом захтеву). Суд о изрицању, продужењу или укидању мере мора донети *образложено решење*, а контролу да ли окривљени поштује изречену забрану врше овлашћена лица полиције. Против решења о одређивању, продужењу или укидању мере допуштена је жалба која не одлаже извршење решења. О жалби против решења судије за претходни поступак одлучује суд у одговарајућем функционалном облику, и то ванпретресно веће првостепеног суда, а о жалби против решења председника судећег већа и самог већа, одлучује другостепени суд у седници већа. Суд је дужан да аутоматски и по службеној дужности, независно од предлога окривљеног или његовог браниоца, испитује оправданост даљег трајања мера на свака три месеца. Суд сваку од наведених забрана може изрећи засебно, али нема ни сметњи да се све или више њих изрекну кумулативно. Мера којом се забрањује окривљеном да прилази неком лицу, да се с њим састаје или комуницира може трајати само док за то постоји потреба, најдуже до правноснажности пресуде, односно до упућивања на извршење казне која се састоји у лишењу слободе. Углавном је пракса судова да приликом одређивања забране прилажења одређеном лицу или лицима истовремено утврди и минималну дистанцу до које окривљени не сме њима да приђе. Тако се у решењима забрањивало да, на пример, оштећеној или сведоку окривљени прилази на мање од 200 метара и слично. Овакав приступ се користи како не би било недоумица у погледу тога када је мера прекршена. Исту праксу требало би заузети и када је у питању забрана састајања.³⁶

Забрана посећивања одређеног места може бити рецимо забрана посећивања поименично одређеног места (нпр. тачно одређеног клуба или ресторана) или може бити забрана посећивања групе места или окривљеном може бити изречена забрана посећивања одређених врста места, као што је генерална забрана одлажења у коцкарнице, ноћне клубове и слично. На крају, то може бити и забрана посећивања одређених манифестација попут спортских манифестација, фудбалских утакмица и слично. Према ставу Апелационог суда у Београду, када постоје особите околности које указују на то да би окривљени могао поновити кривично дело, суд према окривљеном може изрећи забрану посећивања одређених места тако што ће окривљеном забранити да посећује утакмице које

³⁵ В. Ђурђић, *op. cit.* стр. 366;

³⁶ А. Трешњев, *op. cit.* стр. 296;

одређени тим игра као домаћин или гост на домаћим и међународним такмичењима, као и на пријатељским и ревијалним утакмицама.³⁷

2.4. Забрана напуштања боравишта

Забрана напуштања боравишта је мера за обезбеђење присуства окривљеног, која је и раније постојала у нашем законодавству, али је у важећем Законнику о кривичном поступку добила нови модалитет, па тако осим забране напуштања боравишта, сада суд може изрећи окривљеном и забрану напуштања територије Републике Србије. Њоме се ограничава слобода кретања и мењање пребивалишта окривљеном под законским условима. Прописана је члановима 199. и 200. ЗКП. Члан 199. ст. 1. ЗКП предвиђа да ако постоје околности које указују да би окривљени могао побећи, сакрити се, отићи у непознато место или у иностранство, *суд може забранити окривљеном да без одобрења суда напусти место боравишта или територију Републике Србије. Уз основну меру, суд може кроз допунске обавезе забранити окривљеном посећивање одређених места, или наложити да се окривљени повремено јавља одређеном државном органу, или се окривљеном може привремено одузети путна исправа или возачка дозвола.*³⁸ Приликом изрицања мере треба водити рачуна да се њоме не може ограничити право окривљеног да живи у свом стану, да се несметано виђа са члановима породице, блиским сродницима и својим браниоцем.³⁹

Услови за изрицање забране су алтернативно прописани, те је за изрицање забране довољно наступање барем једног од њих. Суд може забранити окривљеном да без одобрења напусти место боравишта уколико постоје околности које указују на то да би окривљени могао: 1) побећи; 2) сакрити се; 3) отићи у непознато место; 4) отићи у иностранство.

Ова мера има два модалитета и то: *забрану напуштања боравишта и забрану напуштања територије Републике Србије.* За који од наведених модалитета ће се суд одредити је фактичко питање и зависи превасходно од оцене суда и од тога којим видом ће се лакше остварити сврха због које се изриче наведена мера за обезбеђење присуства окривљеног. Први модалитет је строжи и подразумева да окривљени не сме да борави у другом месту на територији Републике Србије без да претходно обавести суд. Други модалитет подразумева да окривљени не сме да отпутује у иностранство док не обавести

³⁷ Видети: решење Апелационог суда у Београду, Кж2. бр. 1155/15 од 9. јуна 2015. године, наведено према: електронска правна база података Инг-Про;

³⁸ Видети: члан 199. ст. 2. ЗКП;

³⁹ Видети: члан 199. ст. 3. ЗКП;

суд. Кључно код ове мере за обезбеђење присуства окривљеног је то што орган поступка изрицањем ове мере, у било ком модалитету, не забрањује окривљеном да напусти своје боравиште или територију државе, *већ му забрањује да то учини без одобрења суда.*⁴⁰ Тако, на пример, једнодневно одсуство окривљеног из места у коме живи, ради обављања одређених послова уз добијено одобрење суда неће представљати кршење првог модалитета ове мере. Законик пружа могућност да се према свим окривљенима изрекне забрана напуштања територије Републике Србије, али у пракси се најчешће дешава да се ова забрана изриче странцима како би на тај начин били доступни државним органима у циљу ефикасног спровођења кривични поступак.

Када суд изрекне меру забране напуштања боравишта, као допунске обавезе уз основну меру суд може наложити и:

- 1) забрану посећивања одређених места;
- 2) повремено јављање одређеном државном органу;
- 3) привремено одузимање путне исправе;
- 4) привремено одузимање возачке дозволе.⁴¹

Суд има могућност изрицања једне или више наведених допунских обавеза, што може учинити и појединачно и кумулативно, међутим допунске обавезе су *акцесорног карактера* што значи да се не могу изрећи без основне мере, јер то нису самосталне мере.⁴² Повремено јављање одређеном државном органу, поред одузимања путне исправе, је најучесталија додатна обавеза која се изриче у оквиру мере забране напуштања боравишта. При том, у пракси се окривљеном најчешће налаже јављање полицијској станици у месту његовог боравишта. Можемо поменути одлуку Основног суда у Ваљеву у којој се наводи да су испуњени услови за одређивање притвора према окривљеном који је у току истражног поступка и поред изречене мере забране напуштања боравишта уз налог да се сваких седам дана јавља у ПС Љиг, без одобрења суда напустио своје боравиште, због чега му није могао бити уручен позив за главни претрес, нити је могла бити спроведена наредба за његово принудно довођење, па све наведене околности су указале на то да се окривљени крије.⁴³ Мерама забране напуштања боравишта не може се

⁴⁰ В. Ђурђић, *op. cit.* стр. 369;

⁴¹ Видети: члан 199. став 2. ЗКП;

⁴² Осим мере привременог одузимања возачке дозволе која се може и самостално изрећи у случајевима кад се поступак води: 1) због кривичног дела у вези с чијим је извршењем или припремањем коришћено моторно возило или 2) због кривичног дела угрожавања безбедности саобраћаја под условом да је извршено с умишљајем. Видети: члан 201, став 1. ЗКП;

⁴³ Видети: одлуку Основног суда у Ваљеву, Кж.2 бр. 7/09 од 15. јануара 2009, маведено према: електронска правна база података Инг-Про;

ограничити право окривљеног да живи у свом стану и да се несметано виђа са члановима породице, блиским сродницима и својим браниоцем.⁴⁴ Ову меру изриче суд у форми образложеног писменог решења које мора садржати упозорење да се према окривљеном има одредити строжа мера као што су јемство, кућни притвор или притвор уколико прекрши изречену забрану или не изврши наложену дужност.

Забрана напуштања боравишта или територије Републике Србије може трајати само док постоје и трају законски разлози за примену наведену мере, те мера може бити укинута уколико су ти разлози престали да постоје, или може бити замењена блажом или строжом мером, уколико су се за то стекли услови. Најдуже може трајати до правноснажности пресуде, односно до упућивања окривљеног на издржавање казне лишења слободе. Одлуке о изреченим мерама се морају аутоматски периодично преиспитивати, на свака три месеца од стране суда, како не би дошло до прекомерног ограничења права окривљеног на слободу кретања и настањивања.

Постоји извесна сличност између ове мере и других мера за обезбеђење присуства окривљеног у кривичном поступку као што су јемство, притвор и забрана напуштања стана. Наиме, *опасност од бекства* један је од могућих разлога и за одређење притвора, и за одређење јемства, као и забране напуштања стана. Међутим, разлике између ових мера се огледају у томе што се од стране суда та опасност од бекства тумачи градацијски, односно, суд у сваком кривичном предмету цени све околности датог случаја како би утврдио степен опасности од бекства окривљеног. Те на основу процене тог степена опасности се суд одлучује за неку од наведених мера, а да ли ће то бити лакша или тежа мера фактичко је питање које се оставља суду на оцену. У складу са наведеним је и тумачење судске праксе према којој притвор одређен због опасности од бекства окривљеног суд може укинути и заменити блажом мером – забраном напуштања боравишта – ако процени да се смањила опасност од бекства окривљеног.⁴⁵

⁴⁴ Видети: члан 199. став 3. ЗКП;

⁴⁵ Видети: одлуку Врховног суда Србије, Кж бр. 275/07 од 20. септембра 2007, наведено према: електронска правна база података Инг-Про;

III. ПРИТВОР

1. Појам, општа обележја притвора и међународни извори

Притвор представља **најтежу меру процесне принуде** јер се њом у највећем обиму задира у право на личну слободу појединца, приликом покретања и вођења кривичног поступка, под рестриктивним законским условима. С друге стране, то је најделотворнија мера за обезбеђење присуства окривљеног и несметано вођење кривичног поступка.⁴⁶ Притвор у суштини подразумева судско лишење слободе и затварање лица против кога постоји основана сумња да је извршило кривично дело које му се ставља на терет, из разлога који су прописани Закоником о кривичном поступку и искључиво када се иста сврха не може остварити блажим мерама прописаним законом. Процесни циљеви лишења слободе, мада вишеструки, у крајњем се свде на стварање гаранција за успешно одвијање поступка и извршење пресуде.⁴⁷ Међутим, лишењем слободе се ограничава **лична слобода појединца** које се сматра основним правом човека загарантованим Уставом и бројним међународним документима, стога се притвор мора примењивати само као *изузетна мера* за обезбеђење присуства окривљеног и уз то судови морају приликом одлучивања о притвору да јасно, потпуно и аргументовано образложе постојање законских разлога за одређивање и продужење притвора тако што ће навести све релевантне чињенице и околности везане за предметни случај које указују на то да је притвор нужна и неопходна мера за обезбеђење присуства окривљеног и несметано вођење кривичног поступка.

Закоником о кривичном поступку Републике Србије детаљно су регулисани разлози, трајање и поступак одлучивања о притвору. Притвор као меру *ултима ратио* може одредити само суд, из законом предвиђених разлога и овом мером се лице против кога постоји основана сумња да је извршило кривично дело привремено лишава слободе и затвара у време вођења кривичног поступка, а пре правноснажне осуде, ради остварења законом прописане сврхе. Проблем с применом ове мере се јавља зато што се лице лишава слободе пре коначног пресуђења кривичне ствари, у моменту покретања или у току вођења кривичног поступка, што је само по себи ризик. Јер уколико се поступак оконча ослобађајућом пресудом или другом судском одлуком повољном по окривљеног, то

⁴⁶ J. L. Diez-Ripollsa, C. Guerra-Prez, „Pre-trial Detention in Spain”, European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice, 18/ 2010, стр. 369.

⁴⁷ Т. Васиљевић, *Систем кривичног процесног права СФРЈ*, Научна књига, Београд, 1964. године, стр. 381;

аутоматски доводи до проблема неоснованог лишења слободe лица, које у том случају има право да потражује накнаду нематеријалне штете.

Сврха притвора се огледа у обезбеђењу присуства окривљеног ради успешног и несметаног вођења кривичног поступка, што је један од основних процесних циљева ове мере процесне принуде. Отклањање опасности од „затамњивања истине“, тј. предупређење тзв. „колузионе опасности“ и спречавање уништења, промене или фалсификовања трагова кривичног дела такође су процесни циљеви.⁴⁸ Али применом мере притвора се такође остварује и „специјална превенција“ тј. спречавање да окривљени доврши започето или изврши ново кривично дело и отклањање узнемирења јавности које угрожава несметано вођење кривичног поступка, што је ванпроцесни циљ притвора.

1.1. Општа обележја притвора

Притвор почива најпре на *законитости* – односно, може се одредити само образложеном одлуком суда под рестриктивним условима предвиђеним Закоником о кривичном поступку. Постојање правног основа за одлуку о притвору неопходан је предуслов. Постојање основане сумње и разлога за притвор подлеже аутоматској контроли приликом одлучивања о продужењу притвора и захтева ново и додатно образлагање. Према новом решењу Законика о кривичном поступку, уколико се у процесној фази након потврђивања оптужнице утврди да нема основа за сумњу о постојању кривичног дела, суд ће поновно испитати оптужницу (члан 216. став 4. ЗКП).⁴⁹ Једна од одлика притвора је *факултативност* – притвор се не одређује *ipso iure*, већ само ако суд стекне уверење да постоје конкретне околности које указују на постојање неког од законских разлога за притвор, и да је он као мера нужен и неопходан у конкретном случају ради обезбеђења процесних претпоставки за успешно вођење поступка и доношење судске одлуке. *Притвор мора бити крајње средство* – односно, може се примењивати само и искључиво као изузетна мера за обезбеђење присуства окривљеног, у случајевима када се утврди да се окривљеном не може изрећи друга блажа мера (*ultima ratio*). Притвор мора подлећи и брзом судском преиспитивању, те се нужност притвора контролише на сваких тридесет или шездесет дана, у зависности од врсте кривичног поступка. Најзад, притвор се одликује и *хитношћу* – кривични поступак против окривљеног у притвору је по својој природи нарочито хитан, а трајање притвора мора се свести на најкраће могуће време. Стога

⁴⁸ Д. Радловић, *Притвор у кривичном поступку*, Мостар, 1990, стр. 14 и 15;

⁴⁹ И. Миљуш, Б. Станковић, *Притвор – примена у судској пракси*, Годишњак Факултета безбедности 2015, Факултет безбедности Универзитета у Београду, Београд, 2015, стр. 373;

Законик о кривичном поступку предвиђа кратке рокове за одлучивање и предузимање других кривичнопроцесних радњи када се окривљени налази у притвору. Притвор се укида чим престану разлози због којих је одређен.

1.2. Правна природа притвора

Што се тиче саме правне природе притвора, једно од прихваћених становишта у теорији процесног права је да притвор представља меру процесне принуде чија је суштина привремено лишавање слободе окривљеног, превасходно у процесне сврхе.⁵⁰ За ваљано разумевање мере притвора потребно је направити разлику између притвора и других кривичноправних и мера процесне принуде као што је казна затвора, полицијско хапшење, лишење слободе лица затеченог на извршењу кривичног дела, задржавања лица на месту извршења кривичног дела, итд.

Најчешће долази до мешања између мере притвора и казне затворе јер се и код једне и код друге мере лице лишава слободе. Међутим, разлике су многоструке. Најпре, сврха притвора је успешно вођење и окончање кривичног поступка, док је сврха казне специјална и генерална превенција. Основ изрицања мере притвора је опасност уз постојање основане сумње о делу и учиниоцу, док је основ изрицања казне доказана кривица извршиоца кривичног дела.⁵¹ Затим, притвор се одређује само изузетно, ако се другим мерама не може постићи његова сврха, док за изрицање казне лишења слободе постоје широке законске могућности.⁵² Најдуже трајање притвора је ограничено и мора испуњавати услов трајања у „разумном року“ а сам поступак је хитан, док је општи максимум казне затвора вишеструко већи и износи двадесет, односно четрдесет година. И коначно, кад одлука којом је изречена казна затвора постане правноснажна она стиче својство *res iudicata* и против осуђеног се не може поново водити нови поступак за исто дело, док након правноснажности решења о притвору, поступак и даље траје, односно тече за исто дело.

Разлика између притвора и полицијског хапшења се огледа у томе што је полицијско хапшење заправо радња која претходи мери притвора. То је оперативна делатност коју спроводе припадници полиције ради довођења лица јавном тужиоцу, без доношења икакве претходне одлуке о томе, док о притвору одлучује суд у форми решења. Такође, довођење

⁵⁰ В. Ђурђић, *op. cit.* стр. 384;

⁵¹ *Ibid*, стр. 385;

⁵² Н. Срзентић, А. Стајић, Љ. Лазаревић, *Кривично право СФРЈ - Општи део*, Београд, 1978, стр. 341;

ухапшеног лица јавном тужиоцу не би смело трајати дуже од осам сати, док притвор у истрази може трајати и шест месеци.

Притвор морамо разликовати и од хапшења лица затеченог на извршењу кривичног дела и задржавања. Чланом 292. ЗКП-а прописано је да свако може ухапсити лице затечено на извршењу кривичног дела за које се гони по службеној дужности и одмах га предати полицији или јавном тужилаштву, или их без одлагања о томе обавестити. Ово право имају сви грађани, а овлашћена је и полиција. Задржавање представља оперативну радња припадника полиције који имају право да задрже свако лице затечено на месту извршења кривичног дела - онда кад постоји опасност да њихово касније саслушање не би било могуће или би било отежано, и такво задржавање не сме трајати дуже од шест сати.

1.3. Међународно-правна регулатива

Међународни извори којима се на интернационалном плану регулишу притвор и остале мере за обезбеђење присуства окривљеног су бројни, а треба споменути Европску конвенцију за заштиту људских права и основних слобода,⁵³ потом Међународни пакт о грађанским и политичким правима⁵⁴, Универзалну декларацију о људским правима,⁵⁵ Конвенцију против тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни и поступака,⁵⁶ итд. Сви ови међународни извори су од изузетног значаја зато што се општепризната правила међународног права и ратификовани међународни уговори морају примењивати у савременим правним системима, а у Републици Србији су међународни уговори извор права који има примат над унутрашњим правом јер се на хијерархијској лествици налази одмах испод Устава Србије. У Европи, најзначајнији документ којим се обезбеђују међународни стандарди заштите људских права у кривичном поступку је *Европска конвенција за заштиту људских права и основних слобода*, коју је Република Србија ратификовала 2004. године и која је установила ефикасан механизам заштите људских права кроз праксу *Европског суда за људска права* – судске институције образоване са циљем заштите основних права и слобода загарантованих Конвенцијом.

⁵³ Европска конвенција за заштиту људских права и основних слобода са додатним протоколима бр. 4, 6, 7, 11, 12 и 13 од 1950 год., *Службени лист СЦГ – Међународни уговори* бр. 5/2005 и 7/2005;

⁵⁴ Међународни пакт о грађанским и политичким правима, ратификован 1971. године, *Службени лист СФРЈ*, бр. 7/71 и *Службени лист СРЈ – Међународни уговори*, бр. 4/01;

⁵⁵ Универзална декларација о људским правима усвојена је и проглашена резолуцијом Генералне скупштине Уједињених нација 217 (III) од 10. децембра 1948. године: 48 држава је гласало за, ниједна против, док је 8 било суздржано (укључујући Југославију, Саудијску Арабију, Јужну Африку и СССР);

⁵⁶ Закон о ратификацији Конвенције против тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни и поступака, *Службени лист СФРЈ – Међународни уговори*, бр. 9/91, *Службени лист СЦГ – Међународни уговори*, бр. 16/05 и 2/06;

Чланом 5 Европске Конвенције штити се право на слободу и безбедност појединца од арбитрарних хапшења, притварања, затварања и других процесних мера органа поступка којима се одузима слобода, а Конвенција прописује низ одредби којима се намећу значајне обавезе државним органима у вези заштите људских права у случајевима које се тичу лишења слободе и притвора, као најтеже мере за обезбеђење присуства окривљеног. Основни принципи на којима се заснивају међународни стандарди заштите људских права везани за притвор јесу: *законитост* – ограничење права мора бити предвиђено законом; *легитимност* – циљ ограничења је интерес који је у конкретним околностима вреднији од права које се ограничава, а сам циљ је предвиђен законом; *неопходност* – мера којом се ограничава право јесте мера без чије се употребе легитимни интереси не би могли остварити; *подобност* – мера којом се задире у право јесте мера која је по својој природи таква да се њом може остварити легитимни циљ; *сразмерност* – право у које се задире овим процесним институтом ограничава се само онолико колико је потребно да би се легитимни циљ остварио, и на крају *неопходност у демократском друштву*.⁵⁷ Конвенција и пракса Европског суда за људска су од изузетног значаја за домаће кривичнопроцесно законодавство, зато што се чланом 5 предвиђају значајне обавезе за државу у вези с одређењем мере притвора и његовим трајањем, а то је захтев да домаћи судови морају ограничење права на слободу сматрати изузетком, сам поступак лишења слободе мора бити искључиво законит и нарочито хитан, док за притварање лица увек мора постојати јасно, објективно и реално оправдање и образложење.

Члан 5 став 1 Конвенције⁵⁸ прописује да свако има право на слободу и безбедност личности и да нико неће бити лишен слободе осим у одређеним случајевима и у складу са законом прописаним поступком. Према Конвенцији један од тих случајева је законито лишење слободе на основу пресуде надлежног суда; потом законито хапшење или лишење слободе због неизвршења законите судске одлуке или ради обезбеђења испуњења неке обавезе прописане законом; законито хапшење или лишење слободе ради привођења лица пред надлежне органе због оправдане сумње да је извршило кривично дело, или када се то оправдано сматра потребним да би се спречило извршење кривичног дела или бекство по његовом извршењу; законито лишење слободе малолетног лица на основу законите одлуке у сврху васпитног надзора или ради његовог привођења надлежном органу; законито

⁵⁷ Н. Ковачевић, Ж. Марковић, Н. Николић, *Притвор – ултима ратио?*, Београдски центар за људска права, Београд, 2014, стр. 28;

⁵⁸ Члан 5 Европске конвенције о људским правима – право на слободу и безбедност, *Interights Приручник за адвокате*, Хелсинки, 2005, страна 2;

лишење слободе ради спречавања ширења заразних болести, као и законито лишење слободе душевно поремећених лица, алкохоличара, уживалаца дроге или скитница; законито хапшење или лишење слободе лица да би се спречио његов неовлашћени улазак у земљу или лица против кога се предузимају мере у циљу депортације или екстрадиције. Поред тога, чланом 5 ставом 1 тачком 2 прописано је да свако ко је ухапшен мора бити одмах и на језику који разуме обавештен о разлозима за његово хапшење и о свакој оптужби против њега. Чл. 5 ст. 1 тачка 3 даље предвиђа да ће свако ко је ухапшен или лишен слободе бити без одлагања изведен пред судију или друго службено лице законом одређено да врши судску функцију, и имаће право да му се суди у разумном року, или да буде ослобођен до суђења. Поред овога, чланом 5 ставом 1 тачком 4 предвиђена је још једна гаранција: а то је да свако ко је лишен слободе има право да покрене поступак у коме ће суд хитно испитати законитост лишења слободе и наложити пуштање на слободу ако је лишење слободе незаконито, док је тачком 5 прописано да свако ко је био ухапшен или лишен слободе супротно одредбама овог члана има утуживо право на накнаду.

Члан 5 успоставља минимум стандарда који морају бити поштовани у случају лишења слободе и пружа заштиту у погледу свих врста лишења слободе, при том „слобода“ подразумева физичку слободу личности, а не слободу избора.⁵⁹ Европски суд за људска права је утврдио у својој богатој судској пракси да члан 5 спада у ранг најважнијих основних права којима се штити безбедност појединца.⁶⁰ Основна сврха је пружање заштите од произвољног, незаконитог или неоправданог лишења слободе. Те свако лишење слободе ће бити незаконито и представљаће повреду Конвенције ако нису кумулативно испуњени следећи услови:

- 1) Лишење слободе мора бити законито у материјално-правном смислу, дакле, притвор мора бити законит да би био оправдан;
- 2) Лишење слободе мора бити законито у процесноправном смислу, тј. мора бити спроведено у складу са „законом прописаним поступком“ што представља процесну претпоставку;
- 3) Лишење слободе не сме бити арбитарно;
- 4) Лишење слободе о којем је реч мора имати законити основ, тј. мора потпадати под један од наведених дозвољених случајева лишења слободе у чл. 5 ст. 1.

⁵⁹ *Engel v. The Netherlands*, бр. представке: 5100/71, 5101/71, 5102/71, 5354/72, 5370/72, 08/06/1976, ст. 58;

⁶⁰ *McKay v. The United Kingdom*, бр. представке: 543/03, 03/10/2006, ст. 30;

Дужност Европског суда је да најпре утврђује да ли је приликом лишења слободе поступано у складу са „законом прописаним поступком“,⁶¹ и то са националним законодавством државе потписнице Конвенције чији је подносилац представке држављанин (видети одлуке Европског суда у пресудама *Van der Leer v. The Netherlands*⁶² и *Wassink v. The Netherlands*,⁶³ у којима је Европски суд утврдио да је погрешна примена националног процесног права имала за последицу повреду Европске конвенције и то члана 5. става 1. Конвенције). Потом, Европски суд мора преиспитати да ли је лишење слободе подносиоца представке законито и у складу са захтевима Конвенције.⁶⁴ Али упркос гаранцијама које извиру из текста Конвенције, право на слободу и безбедност није апсолутно право, те су у чл. 5 ст. 1 таксативно предвиђени *основи* (законом дозвољени случајеви) под којим држава може лишити слободе појединца. У случају да је до притварања лица дошло на основу било ког другог основа, такво лишење слободе се има сматрати незаконитим и повредом члана 5. Додајемо да Европски суд по правилу не утврђује да ли је у конкретном предмету подносиоца представке правилно и потпуно утврђено чињенично стање, међутим, у изузетним случајевима, Европски суд може да контролише и оцену чињеничног стања које је утврдио национални суд, а одређивање притвора тада може сматрати незаконитим уколико је национални суд очигледно погрешно утврдио чињенично стање.⁶⁵

Поред наведених основних гаранција које пружа члан 5 Конвенције од неоснованог лишења слободе, Европски суд је установио низ правних стандарда по питању мере притвора који се тичу постојања одређеног степена сумње да је лице учинило кривично дело које му се ставља на терет, затим разлога за одређивања притвора, разумног трајања притвора, итд. Ти правни стандарди су установљени кроз саму праксу Европског суда и као такви имају велики утицај на домаће законодавство и треба да служе као смернице домаћим правосудним органима приликом тумачења прописа о примени мере притвора. Можемо поменути Решење Апелационог суда у Београду у коме је наведено да се суд приликом расправљања неког спорног правног питања у образложењу своје одлуке може позвати и на одлуке Европског суда за људска права.⁶⁶ Нарочито је значајно то што су

⁶¹ *Medvedyev and Others v. France*, бр. представке: 3394/03, 29/03/2010, ст. 79;

⁶² *Van der Leer v. The Netherlands*, бр. представке: 11509/85, 21/02/1990;

⁶³ *Wassink v. The Netherlands*, бр. представке: 12535/86, 27/09/1990;

⁶⁴ *E v. Norway*, представка бр: 11701/85, 29/08/1990, ст.49;

⁶⁵ А. Јакшић, *Европска конвенција о људским правима – Коментар*, Центар за публикације Правног факултета у Београду, Београд, 2006, стр. 132;

⁶⁶ Видети: Решење Апелационог суда у Београду, Кж. 2 По 1 бр. 339/12 од 07.08.2012. године, наведено према електронска правна база података Инг-Про;

ставови Европског суда утицали и на доношење новог Законика о кривичном поступку⁶⁷ који садржи бројне измене у погледу одвијања кривичног поступка, а и одређене новине у делу који се односи на регулативу мере притвора.

1.4. Стандарди притвора према пракси Европског суда за људска права

Како би се извршило испитивање најважнијих *међународних стандарда* загарантованих Европском конвенцијом за заштиту људских права и основних слобода који се тичу заштите људских права у домену примене мере притвора, морамо се осврнути на неке од најважнијих пресуда и правних стандарда Европског суда за људска права који се тичу заштите права на слободу и безбедност. Домаће законодавство јесте усвојило неке принципе и смернице које је дао Европски суд у својој богатој јуриспруденцији, али је још увек дискутабилно у којој мери, а и колико се сви ти правни стандарди заиста и примењују у пракси од стране домаћих правосудних органа. Стога је било неопходно извршити критичку анализу извода из пресуда Европског суда које се односе на одабране аспекте члана 5 Конвенције и правне стандарде Европског суда у случајевима примене мере притвора. Увидом у електронску евиденцију пресуда Европског суда⁶⁸ извршили смо евалуацију примене неких најважнијих правних стандарда у домаћем позитивном законодавству са освртом на важећи Законик о кривичном поступку из 2011. године који представља најзначајнији извор кривичног процесног права у Републици Србији.

1.4.1. Постојање основане сумње је обавезно за одређење мере притвора

По питању неопходности постојања *основане сумње за одређење мере притвора*, анализом случајева дошло се до закључка да је Европски суд стао на становиште да **притварање лица увек мора бити засновано на објективним и оправданим разлозима**, што значи да основана сумња мора постојати како би притварање лица било у складу са захтевима Конвенције. Европски суд је у пресуди *Fox, Campbell and Hartley v. The United Kingdom*⁶⁹ утврдио да постојање „основане сумње“ претпоставља постојање чињеница које би биле довољне *објективном посматрачу* да верује да је одређено лице извршило кривично дело које му се ставља на терет. Европски суд је у предметном случају констатовао да без обзира на то што су подносиоци представке претходно осуђивани за

⁶⁷ Законик о кривичном поступку, *Службени гласник РС*, бр. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013 и 55/2014-41;

⁶⁸ <https://hudoc.echr.coe.int>, HUDOC, case-law database of the European Court of human rights, Council of Europe;

⁶⁹ *Fox, Campbell and Hartley v. The United Kingdom*, бр. представке 12244/86; 12245/86; 12383/86,30/08/1990;

кривична дела тероризма, што у очима државних органа може донекле потврдити сумњу која их повезује са извршењем кривичног дела у вези с тероризмом, то не може представљати једини основ сумње којим се оправдава њихово лишење слободе, седам година касније. Ова чињеница се не може сматрати довољном да објективни посматрач верује да су подносиоци представке можда извршили наведена кривична дела, стога је Европски суд у овој пресуди пронашао повреду члана 5 и утврдио да су подносиоци представке неосновано били лишени слободе. Анализом случаја *Labita v. Italy*⁷⁰ долазимо и до још једног битног правног стандарда којим се још ближе одређује шта се има сматрати оправданом сумњом. Европски суд је у датој пресуди истакао да: „основана сумња не може бити заснована на непоткрепљеним сазнањима из друге руке анонимног доушника“ те сматра да такве изјаве могу бити непоуздане и двосмислене и стога морају бити поткрепљене и другим доказима, како би се лишење слободе могло сматрати оправданим, у складу са захтевима Конвенције. Истражни органи су дужни да потпуно и адекватно проверавају све чињенице ради утврђивања постојања основане сумње да је лице извршило кривично дело и никако не смеју приступити његовом хапшењу без детаљне провере. Ово је суд утврдио и у пресуди *Stepuleac v. Moldova*⁷¹ у коме је подносиоцу представке био одређен притвор само на основу чињенице да је жртва Г.Н. непосредно идентификовала подносиоца као починиоца кривичног дела. Међутим, бројне друге околности самог случаја, указивале су на постојање могуће злоупотребе које тужилац у овом случају није проверавао, већ је лишио слободе подносиоца представке без потпуне провере наведених података ради утврђивања постојања „основане сумње“, што је резултирало повредом члана 5 ст. 1 Конвенције. Дакле, Европски суд је по овом питању изричит: **свако притварање лица увек и без изузетка мора бити засновано на објективним и оправданим разлозима.** Ближе одређење „основане сумње“ које даје Европски суд у својим пресудама је значајно за домаће законодавство и судску праксу јер се на овај начин знатно олакшава домаћим правосудним органима тумачење прописа који се тичу примене мере притвора. Новина је то да је у новом ЗКП-у у члану 2. ставовима 18. и 19. сада дата дефиниција *основане и оправдане сумње* у складу са праксом и наведеним стандардима из пресуда Европског суда - као скупа чињеница које непосредно указују да је одређено лице учинилац кривичног дела.⁷² За разлику од некадашњег Законика о

⁷⁰ *Labita v. Italy*, бр. представке 26772/95,06/04/2000,ст. 155-161;

⁷¹ *Stepuleac v. Moldova*; бр. представке 8207/06, 06/11/20017;

⁷² Видети: члан 2. ст. 18. и ст. 19. Законика о кривичном поступку, *Службени гласник РС*, бр. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013 и 55/2014-41;

кривичном поступку када овај услов сам по себи и није имао неки посебан смисао, јер се једноставно подразумевао онда када је кривични поступак већ покренут, с обзиром на то да се окривљени не би ни могао гонити, а да не постоји основана сумња да је учинио кривично дело, сада овај услов има свој пуни смисао јер се истрага води на нивоу нижег степена сумње - основа сумње. То значи да ако се притвор одређује у истрази за коју је иначе, довољно да постоје основи сумње, мора истовремено постојати виши степен сумње, тј. основана сумња да је окривљени учинио кривично дело.⁷³

1.4.2. Тежина дела и запрећена казна нису довољан услов за продужење притвора

Истом методом анализе случајева утврдили смо да је Европски суд стао на становиште да **запрећена казна представља значајан елемент у оцени опасности од бекства или поновног извршења кривичног дела, али самом тежином оптужбе против окривљеног се не може оправдати дуго трајање притвора у преткривичном поступку.** Ово је Европски суд утврдио у пресуди *Ilijkov v. Bulgaria*.⁷⁴ Указује се од стране Европског суда на то да, наравно, могућност изрицања теже казне може навести на претпоставку да ће окривљени ометати поступак. Међутим, ово не може бити оправдање за доношење одлуке о продужењу притвору уколико заиста не постоје конкретне чињенице, поткрепљене адекватним доказима, и околности које указују на постојање законског основа за продужење притвора. Овакав став Европски суд истиче и у другим пресудама, као што су *Mamedova v. Russia*⁷⁵ и *Kauczor v. Poland*.⁷⁶ Међутим, у пресуди *Letellier v. France*⁷⁷ Европски суд је истакао да без обзира на то што тежина дела није довољна, овај основ се може узети у обзир, у *посебним околностима*. На овај разлог се суд може ослонити само под условом да судија (или друго службено лице овлашћено законом) при доношењу одлуке о одређивању притвора - ту одлуку доноси на основу чињеница које указују да би пуштање на слободу нарушило **јавни ред и мир**. Сходно томе се изводи закључак тежина дела и запрећена казна нису услов за продужење притвора, а што се има примењивати као правило. Једино у посебним околностима, када постоје други разлози који оправдавају одређење мере притвора, попут интензивног узнемирења јавности, тежина дела и запрећена казна се могу узети као један од разлога. Новине које су донеле измене домаћег Законика о кривичном поступку огледају се у томе што се код нас притвор

⁷³ М. Шкулић, *Кривично процесно право*, седмо издање, Београд, 2014, стр. 141;

⁷⁴ *Ilijkov v. Bulgaria*, бр. представке 33977/96, 26/07/2001, ст. 81;

⁷⁵ *Mamedova v. Russia*, бр. представке 7064/05, 01/06/2006;

⁷⁶ *Kauczor v. Poland*, бр. представке 45219/06, 03/02/2009;

⁷⁷ *Letellier v. France*, бр. представке 12369/86, 26/06/1991, ст. 51;

више не може одредити само на основу тежине оптужбе која се ставља на терет окривљеном, односно: уколико је за кривично дело које се окривљеном ставља на терет прописана казна затвора већа од 10 година, односно казна затвора изнад 5 година са елементима насиља, или је окривљеном изречена казна затвора од пет година и тежа казна (како је било прописано раније, ЗКП-ом из 2001. године).⁷⁸ Већ је потребно да, осим постојања овог објективног услова, буде испуњен још један услов: (видети пресуду Европског суда *Letellier v. France*) да су начин извршења или тежина последице кривичног дела довели до **узнемирења јавности које може угрозити несметано вођење кривичног поступка**.⁷⁹ Раније се предвиђала могућност *обавезног притвора*, тј. да лице буде притворено због тежине дела и запређене казне, али као што видимо, процес хармонизације домаћих прописа са стандардима Конвенције и Европског суда за људска права обезбедио је још једну гаранцију од неоснованог лишења слободе постављајући додатне захтеве који морају бити испуњени и испитивани у сваком конкретном случају за одређење процесне мере притвора, додавањем услова наступања узнемирења јавности.

1.4.3. Укупно трајање притвора је подвргнуто аутоматској контроли

Европски суд у својим одлукама наводи да је постојање основане сумње да је притворено лице извршило кривично дело услов *sine qua non* законитости продужавања притвора, али **протеклом времена основана сумња се нужно мора преиспитивати и поткрепљивати новим доказима**.⁸⁰ Суд у току трајања лишења слободе мора утврдити да ли и даље постоје основи које су правосудни органи навели како би се могло оправдати продужење мере притвора. Национални судови су у обавези да по службеној дужности, независно од предлога окривљеног или његовог браниоца, разматрају да ли и даље постоје основи који би оправдали продужење притвора лица до окончања суђења, како би обезбедили да појединац буде пуштен на слободу када околности више не оправдавају његово даље лишење слободе. При том, одлука о продужењу притвора мора бити образложена. Европски суд је у пресудама као што су *Voicenco v. Moldova* и *Khudoyorov v. Russia* истакао да: „аргументи за и против пуштања на слободу не смеју бити „општи и апстрактни“.⁸¹ Морају се заснивати на конкретним чињеницама и личним околностима

⁷⁸ Видети: члан 142, став 1, тачка 5, Законик о кривичном поступку, „Службени лист СРЈ“, бр. 70/2001, 68/2002;

⁷⁹ Видети: члан 211 Законика о кривичном поступку, *Службени гласник РС*, бр. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013 и 55/2014-41;

⁸⁰ *Voicenco v. Moldova*, бр. представке 41088/05, 11/07/2006;

⁸¹ *Ibid*, ст. 173; *Khudoyorov v. Russia*, бр. представке 6847/02, 08/11/2005;

подносиоца представке које оправдавају његов притвор, што Европски суд наводи и у пресуди *Aleksanyan v. Russia*.⁸² Дакле, аутоматско продужење лишења слободе уз стереотипну формулацију законског основа за притвор и понављање чињеница, без аргументованог и убедљивог образложења о постојању правно релевантних разлога довољног квалитета за продужење лишења слободе, представљаће повреду чл. 5 ст. 3 Конвенције.

1.4.4. Трајање притвора не сме бити прекомерно

Како је притвор мера којом се у највећем обиму ограничавају основна људска права, **трајање притвора се мора свести на најкраће могуће време.** Европски суд користи појам „разумно трајање“⁸³. Навешћемо неке пресуде Европског суда где су ближе одређене смернице за поступање судова по питању „разумног трајања“ мере притвора. У случају *Solmaz v. Turkey*⁸⁴ Европски суд је истакао да приликом одређивања дужине трајања притвора до суђења, према чл. 5 ст. 3, период који треба узети у обзир отпочиње даном када је окривљени притворен, а престаје даном изрицања пресуде, чак и ако то подразумева само пресуду првостепеног суда. У пресудама *McKay v. The United Kingdom*,⁸⁵ *Bykov v. Russia*,⁸⁶ *Kudla v. Poland*,⁸⁷ *Idalov v. Russia*,⁸⁸ Европски суд се изјаснио да по питању трајања притвора нема фиксних временских одредница које би важиле за све случајеве, већ је потребно да се у сваком случају узимају у обзир посебне одлике конкретног случаја приликом оцене да ли је трајање притвора било сведено на „разуман рок“. Домаћи ЗКП предвиђа да се притвор укида чим престану разлози због којих је одређен. Прописани су краћи рокови за одлучивање и предузимање кривичнопроцесних радњи када се окривљени налази у притвору. У теорији је, дакле, трајање притвора у домаћем законодавству регулисано у складу са захтевима Конвенције, међутим у пракси се може закључити да се заправо не поступа у складу са правним стандардима Европског суда. На основу бројних показатеља, у које убрајамо и податке који се с времена на време износе у јавност, изводи се закључак је број дана неоснованих притвора у Републици

⁸² *Aleksanyan v. Russia*, бр. представке 46468/06, 22/12/2008, ст. 179;

⁸³ *Mamedova v. Russia*, бр. представке 7064/05, 01/06/2006, ст.82;

⁸⁴ *Solmaz v. Turkey*, бр. представке 27561/02, 16/01/2007;

⁸⁵ *McKay v. The United Kingdom*, бр. представке 543/03, 03/10/2006;

⁸⁶ *Bykov v. Russia*, бр. представке 4378/02, 10/03/2009;

⁸⁷ *Kudla v. Poland*, бр. представке 30210/96, 26/10/2000;

⁸⁸ *Idalov v. Russia*, бр. представке 5826/03, 22/05/2012;

Србији велики. Процењује се да се на годишњем нивоу изрекне чак више од 20.000 дана неоснованог притвора.⁸⁹

1.4.5. Опасност од доказне опструкције као основ за одређење притвора

Увидом у евиденцију пресуда Европског суда и кроз њихову детаљну анализу, дошли смо и до закључка да је Европски суд у пресуди *Mamedova v. Russia*,⁹⁰ утврдио да је **притвор због опасности од мешања у спровођење правде оправдан у почетним фазама истраге, међутим, након што су докази прикупљени, тај основ постаје небитан.** Притвор по основу опасности од доказне опструкције, најчешће треба да траје до момента завршетка истраге, имајући у виду да се у овој фази поступка највећи број доказа већ прикупи. Дакле, у поступцима када је притвор одређен по овом основу, његово трајање мора бити сведено на трајање док се не обезбеде докази због којих је одређен. Ово је потврђено и у пресудама *I.A. v. France*⁹¹ и *Letellier v. France*⁹² у којима је Европски суд стао на становиште да околности у вези са ризиком од утицаја на сведоке нужно током поступка постепено губе на значају. С обзиром на то да окривљени може на различите начине ометати ток кривичног поступка, опасност од доказне опструкције предвиђен је као један од законских основа за одређење мере притвора у нашем законодавству. Чланом 211. ст. 1. тачка 2 домаћег ЗКП-а прописано је да се притвор може одредити против лица ако постоје околности које указују на то да ће уништити, сакрити, изменити или фалисификовати доказе или трагове кривичног дела, или ако особите околности указују на то да ће ометати поступак утицањем на сведоке, саучеснике или прикриваче. Предвиђено је и да ће у случају из става 1 тачка 2 овог члана притвор укинати чим се обезбеде докази због којих је притвор одређен.⁹³ На основу наведеног можемо видети да је домаћи ЗКП у овом делу заиста усаглашен са ставовима из праксе Европског суда и утврђеним принципима Конвенције, тако да се и код нас у Републици Србији сваком окривљеном лишеном слободе *по овом законском основу* пружају довољне гаранције по питању заштите људских права у току кривичног поступка.

За нас је од значаја то што се у нашем законодавству може видети позитиван тренд по питању имплементације одредаба и принципа Конвенције, што је напредак у односу на

⁸⁹ Н. Ковачевић, Ж. Марковић, Н. Николић *op. cit.* стр. 7;

⁹⁰ *Mamedova v. Russia*, бр. представке 7064/05, 01/06/2006;

⁹¹ *I.A. v. France*, бр. представке 28213/95, 23/09/1998;

⁹² *Letellier v. France*, бр. представке 12369/86, 26/06/1991;

⁹³ Видети: члан 211. ст. 1. тачка 2. Законика о кривичном поступку, *Службени гласник РС*, бр. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013 и 55/2014-41;

претходна законска решења. Међутим, чињеница је да домаћи правни систем не треба да се задовољи само спроведеним реформама, већ би требало даље тражити нова, боља и практичнија законска решења која би унапредила ову област. Европски суд за људска права је тумачењем одредаба члана 5 Европске конвенције и кроз своје одлуке на потпунији и јаснији начин утврдио услове под којим је оправдано окривљеног у кривичном поступку лишити слободе. С обзиром на то да се ради о практичним и правичним решењима, сви ти стандарди треба да представљају начин поступања и смернице домаћих судова при тумачењу законских прописа којима се уређује притвор, како би се и у домаћем законодавству на ваљан начин обезбедила заштита људских права у кривичном поступку, нарочито по питању лишења слободе и примене мере притвора.

2. Историјски развој притвора

Историјски развој кривичног поступка донео је велике промене по питању уређења притвора као мере за обезбеђење присуства окривљеног. Лишење слободе у току поступка је карактеристично за инквизиторски тип кривичног поступка у коме је долазило до заточења, односно превентивног лишења слободе окривљеног у циљу најлакшег добијања његовог признања. Осумњичени, односно *инквизит*, тада није имао никаквих средстава да побије наводе о оптужби која му се стављала на терет⁹⁴, нити могућност да се заштити од могућих грешака, злоупотреба и самовоље судија, стога су често и невина лица признавала кривицу како би се спасла тортуре и заточења, које је умело да буде страшније од саме запрећене казне за кривично дело које им се стављало на терет. Иако изразито нехуман и катастрофалан по положај осумњиченог, био је то легални судски поступак „заstraшујући за дух и схватања данашњег човека, али регуларан за човека оног доба.“⁹⁵

Временом су се услови и разлози за лишење слободе мењали, нарочито са појавом савременог мешовитог типа кривичног поступка који у себи комбинује најзначајније елементе акузаторског поступка – који осигуравају заштиту људских права и елементе инквизиторског поступка којима се обезбеђује држави право на кажњавање према учиниоцу кривичног дела – *ius puniendi*. Сходно томе, дошло је до смањења разлога за обавезно затварање, потом су се модификовали услови за одређење притвора према

⁹⁴ Ако се има у виду да је тада кривични поступак одликовала тајност која је *de facto* искључивала личну одбрану, те осумњичени тада најчешће нису имали браниоце у поступку;

⁹⁵ М. Грубач, *Кривично процесно право*, Увод и Општи део, Службени гласник, Београд, 2004, стр.74;

појединим категоријама учинилаца и за одређене врсте кривичних дела, а на крају је дошло и до укидања обавезног притвора.⁹⁶

Притвор је од давнина предвиђен као најтежа мера за обезбеђење присуства окривљеног у Републици Србији и наше законодавство га познаје у различитим законцима о кривичном поступку који су претходили важећем Законику о кривичном поступку из 2011. године са различитим модалитетима и својеврсним условима за његово одређивање. Нпр. раније законодавство је познавало тзв. општи притвор као самосталну и засебну меру, истражни затвор, као и две врсте притвора: обавезни и факултативни, који су се могли одредити под различитим законским условима. Док се према позитивном законодавству, притвор одликује искључиво факултативношћу и искључује се у потпуности могућност обавезног притвора. Због ових и других разлика ћемо се осврнути укратко на историјски развој ове процесноправне мере.

*Законик о поступку судском у кривичним делима за Књажевство Србију*⁹⁷ је познавао меру притвора као најтежу меру за обезбеђења присуства окривљеног у кривичном поступку. Карактеристично је то што је законодавство Књажевине Србије прописивало факултативан и обавезан притвор.⁹⁸ Обавезан притвор је био одређиван према сваком лицу које се гонило за учињено злочинство, а злочинсва су представљала најтежа дела за која је била прописана смртна казна, робија или заточење. Факултативни притвор се одређивао у поступцима који су се водили за преступлења, а преступлења су била дела за која је законом била прописана казна затвора у трајању дужем од месец дана, лишење звања или новчана казна виша од тридесет талира. Факултативни притвор је тада могао бити одређен из следећих разлога: а) ако се окривљени крио, или је био у бекству, или се спремао за бекство, или је на општини био непознат, или је био без исправа, или се није знало одакле је, или се бавио скитничарењем, или се рђав глас о њему разносио па је постојала сумња да ће побећи; б) уколико је окривљени на самом делу био ухваћен, или је одмах након учињеног дела као сумњив од власти био тражен, или је „вицом од људи“ за кривицу био означаван, или је код њега било нађено оружје или други предмети који су указивали на то да је казнено дело учинио или учествовао у таквоме; в) у ситуацијама када је повређени или оштећени или неки други очевидац указивао на окривљеног као кривца; г) уколико је постојала опасност да би се договором окривљеног са другим учесницима или сведоцима, или уништењем трагова могло ислеђивање отежати или осујетити.

⁹⁶ В. Ђурђић, *op. cit.* стр. 381;

⁹⁷ Законик о поступку судском у кривичним делима за Књажевство Србију од 1860. године – ЗПСКДКС;

⁹⁸ Видети чланове 131 – 137. ЗПСКДКС;

Надлежан за одређивање мере притвора је био иследник који је морао да о одређивању мере притвора изда решење у којем је морало бити назначено по ком се основу окривљени налази у притвору. Осим иследника, и старешина села (кмет) је могао привремено окривљеног да лиши слободе, али је био дужан да у најкраћем року окривљеног преда полицијској власти која је морала да или изда решење о одређивању притвора или окривљеног ослободи.

*Законик о судском кривичном поступку за Краљевину Срба, Хрвата и Словенаца*⁹⁹ из 1929. године карактеристичан је по томе што је у оквиру мера за обезбеђење присуства осумњиченог или оптуженог у току кривичног поступка познавао притвор, општи притвор и истражни затвор.¹⁰⁰ Основна разлика између притвора и истражног затвора огледала се у томе што се притвор одређивао у претходном стадијуму поступка, тј. за време трајања извиђаја, односно, пре отварања истраге, уколико извиђаја није било. Притвор је представљао привремено лишење слободе осумњиченика у циљу да се он спроведе истражном судији ради саслушања.¹⁰¹ За разлику од притвора, истражни затвор био је лишење слободе окривљеног или оптуженог у току поступка на основу судске одлуке у циљу спровођења кривичног поступка или обезбеђења извршења казне.¹⁰² Притвор је могао бити одређен од стране истражног судије, а законодавство је и тада познавало две врсте притвора: обавезни и факултативни. Притвор се обавезно имао одредити против сваког лица против кога су постојали основи сумње због злочинства за које је по закону била прописана смртна казна или казна вечите робије.¹⁰³ Законик је прописивао и факултативан притвор, те је истражни судија био овлашћен и могао наредити да се осумњичени притвори: 1) када је на самом делу затечен; 2) ако се крио или се спремао за бекство, уколико је био скитница или уопште непознат, уколико није имао потребне исправе или ако су постојали други важни разлози због којих се сумњало да ће побећи; 3) када је постојала основана бојазан да ће истрагу осујетити или отежати било тиме што је настојао утицати на сведоке, вештаке и саучеснике, било тиме што је настојао уништити трагове кривичног дела; 4) када су особите околности оправдавале бојазан да ће

⁹⁹ Законик о судском кривичном поступку за Краљевину Срба, Хрвата и Словенаца, донет 16. фебруара 1929. године, а од 3. октобра 1929. године Законик о судском кривичном поступку за Краљевину Југославију – ЗСКПКЈ;

¹⁰⁰ Видети: чланове 113 – 120. ЗСКПКЈ;

¹⁰¹ М. Чубински, *Научни и практични коментар Законика о судском кривичном поступку*, Геца Кон, Београд 1933, стр. 261;

¹⁰² Б. Марковић, *Уџбеник судског кривичног поступка Краљевине Југославије*, Београд, 1937, стр. 256;

¹⁰³ Види: члан 15, Кривични законик за Краљевину Срба, Хрвата и Словенаца (1929.) Познавао је две врсте кривичних дела: злочинства и преступе. Злочинства су била тежа кривична дела за која је била прописана смртна казна, робија или заточење, а преступи су били кривична дела за која је закон прописивао строги затвор, затвор или новчану казну.

осумњичени поновити кривично дело или да ће извршити покушано или да ће учинити дело којим прети. Општи притвор је представљао засебну меру и по својој суштини подразумевао је одређивање притвора према већем броју лица, у случајевима кривичних дела која су учињена у маси, у којима је учествовало много грађана.¹⁰⁴ Примера ради, због кривичних дела против јавног реда и мира или државних власти, долазило би до притварања свих лица која су нађена у непосредној близини након критичног догађаја, али општи притвор се користио само у оваквим изузетним приликама. Истражни затвор такође је могао бити обавезан и факултативан, а могао се наредити против окривљеног против кога је након саслушања била поткрепљена основана сумња да је учинио кривично дело, под условом да је постојао један од основа за одређивање факултативног притвора, изузев основа предвиђеног у првој тачки.

*Законик о кривичном поступку из 1953. године*¹⁰⁵ је такође познавао и прописивао притвор и истражни затвор који су се могли одредити под одређеним законским условима. Такође је познавао могућност да се притвор одреди по два основа, као обавезан и факултативан.¹⁰⁶ Притвор је могао одредити истражни судија, судија Среског суда или овлашћени орган унутрашњих послова.¹⁰⁷ Притвор се обавезно одређивао уколико су постојали основи сумње да је одређено лице извршило кривично дело, а да је прописана смртна казна за кривично дело за које се водио поступак. Факултативни притвор се могао одредити према лицу за које је постојао основ сумње да је учинило кривично дело и уколико је постојао барем још један од три услова: 1) да се лице против којег се води поступак крије или нема стално боравиште или му је боравиште било непознато или се није могло утврдити његова истоветност зато што није имао потребних исправа или што су исправе сумњиве или ако су постојали други важни разлози због којих се сумњало да ће побећи; 2) уколико је постојала основана бојазан да ће извиђај осујетити или отежати утицањем на сведоке, вештаке, саучеснике или прикриваче или уништењем трагова кривичног дела; 3) ако су особите околности оправдавале бојазан да ће поновити кривично дело или да ће довршити покушано кривично дело или да ће учинити кривично дело којим прети. Поред притвора Законик је познавао и истражни затвор, а основи за одређивање

¹⁰⁴ Видети: члан 121. ЗСКПКЈ;

¹⁰⁵ Законик о кривичном поступку – ЗКП/53, Службени лист ФНРЈ, бр. 40/53, 4/57, 52/59, 30/62, 12/65, 25/68, 54/70 и 6/73;

¹⁰⁶ Видети: чланове 181 – 189. ЗКП/53;

¹⁰⁷ Б. Бановић, О. Лајић „Уставом загарантована права окривљеног и кривичнопроцесном законодавству“, XLIV редовно годишње саветовање Српског удружења за кривичноправну теорију и праксу, Златибор, 2007 године, стр. 301;

истражног затвора били су исти као и за одређивање притвора.¹⁰⁸ С тим да је решење о истражном затвору могао донети само истражни судија. Карактеристично је да је ово последњи извор домаћег кривичног процесног права који је познавао истражни затвор и да *Законик о кривичном поступку из 1977. године*¹⁰⁹ не садржи одредбе о истом. ЗКП из 1977. је такође познавао обавезан и факултативни притвор, као и *Законик о кривичном поступку из 2001. године*¹¹⁰ у коме се по последњи пут срећемо са могућношћу обавезног притвора.

ЗКП из 2001. године прописивао је да се притвор могао одредити само одлуком суда и под законом прописаним условима. Законик је прописивао да се притвор имао одредити против лица за које постоји основана сумња да је извршило кривично дело за које је по закону прописана казна затвора од четрдесет година, ако је то оправдано због посебно тешких околности дела,¹¹¹ као и против оптуженог коме је пресудом првостепеног суда изречена казна затвора од пет година или тежа казна, ако се оптужени већ не налази у притвору, а то је оправдано због начина извршења или других посебно тешких околности кривичног дела.¹¹² Прописивао је и шест услова због којих се притвор могао одредити према окривљеном, уколико нису били испуњени претходно наведени услови. Поред основане сумње, притвор се могао одредити уколико се: 1) окривљени крио или ако се није могла утврдити његова истоветност или ако су постојале друге околности које су указивале на опасност од бекства; 2) постојале околности које су указивале да ће окривљени уништити, сакрити, изменити или фалсификовати доказе или трагове кривичног дела или ако су особите околности указивале да ће окривљени ометати поступак утицањем на сведоке, вештаке, саучеснике или прикриваче; 3) постојале особите околности које су указивале да ће окривљени поновити кривично дело или довршити покушано кривично дело или да ће учинити кривично дело којим прети; 4) уколико окривљени у својству оптуженог који је био једном уредно позван не дође на главни претрес а очигледно је да је избегавао да дође на главни претрес; 5) за кривично дело које се окривљеном стављало на терет уколико је била прописана казна затвора преко десет година, односно преко пет година за кривична дела са елементима насиља, и ако је то било оправдано због посебно тешких околности кривичног дела; 6) уколико је пресудом

¹⁰⁸ Видети: члан 190 – 193. ЗКП/53;

¹⁰⁹ Закон о кривичном поступку – ЗКП/77, Службени лист СФРЈ бр. 4/77, 36/77, 14/85, 26/86, 74/87, 57/89, 3/90 и Службени лист СРЈ, бр. 27/92, 24/94, 21/99, 44/99, 71/00 и 13/01;

¹¹⁰ Законик о кривичном поступку – ЗКП/01, Службени лист СРЈ, бр. 70/01, 68/02, и Службени гласник РС, бр. 58/04, 85/05, 115/05, 46/06, 49/07, 122/08, 20/09, 72/09 и 76/10;

¹¹¹ Видети: чл. 142. ст. 1. тачка 1 ЗКП/01;

¹¹² Видети: чл. 142. ст. 1. тачка 2 ЗКП/01;

првостепеног суда окривљеном била изречена казна затвора од пет година или тежа казна и ако је то било оправдано због посебно тешких околности кривичног дела.

Чланом 142. ст. 1. тачком 1 Законика прописан је, дакле, обавезан притвор према окривљеном када се поступак води за кривично дело за које је забрањена казна затвора 40 година. Наша држава је стога приликом ратификације Европске конвенције за заштиту људских права ставила резерву на одредбу члана 142. ст. 1. ЗКП/01 уочавајући да у овом делу Законик није у складу са стандардом Европског суда за људска права - који сматра да тежина санкције не може бити једино мерило за обавезно притварање, већ поред тога, морају постојати и други разлози. Врло брзо је ова неусаглашеност отклоњена изменама и допунама Законика о кривичном поступку из 2004. године, те је након тога дошло и до укидања установе обавезног притвора. Данас важећи Законик о кривичном поступку из 2011. године више не познаје обавезан, већ само факултативан притвор, што је у складу са одредбама Европске конвенције и праксом Европског суда за људска права, и од великог значаја са аспекта заштите основних људских права.

3. Притвор у важећем процесном законнику

У важећем Законнику о кривичном поступку предвиђен је само факултативни притвор, за чије одређивање је потребно да буде испуњен један *општи* услов и *више посебних услова*, који представљају фактичке разлоге за одређивање притвора.¹¹³

Прва основна претпоставка која мора бити испуњена је постојање основане сумње да је окривљени извршио кривично дело за које се терети. Ово је *conditio sine qua non* за законито одређење притвора и ова претпоставка мора бити задовољена приликом сваког одређивања притвора. У Законнику у члану 2. ставовима 18. и 19. дата је дефиниција *основане сумње* као скупа чињеница које непосредно указују да је одређено лице учинилац кривичног дела. Што значи да свако притварање лица без изузетка мора бити засновано на објективним и оправданим разлозима, а судија мора на основу оцене свих чињеница и околности и целокупног доказног материјала стећи уверење да је окривљени заиста извршилац кривичног дела. Постојање основане сумње Законик у потпуности третира као услов за одређивање притвора, за разлику од претходних законодавних решења, где је утврђивање основане сумње приликом одлучивања о притвору било више декларативног

¹¹³ В.Ђурђић, *оп. cit.* стр. 388;

карактера и углавном се сводило на констатовање постојања одређеног акта на основу којег се води поступак.¹¹⁴

Поред основане сумње, да би се одредио притвор, мора постојати и још један од алтернативно предвиђених посебних услова из члана 211. Законика:

- 1) опасност од бекства,
- 2) колузиона опасност,
- 3) опасност од понављања дела,
- 4) узнемирење јавности.

Ове посебне услове за одређење мере притвора у теорији кривичног процесног права још називамо и **основима притвора**. То су, у суштини, само оне стварне околности које својим постојањем спречавају, односно онемогућавају присуство окривљеног, обезбеђење доказа и утврђивање материјалне истине или извршење пресуде, или указују на даљу могућност вршења кривичних дела.¹¹⁵ Те околности се могу односити на кривично дело или на учиниоца, па уколико су разлози за притвор везани за личност учиниоца (нпр. опасност да ће окривљени наставити с вршењем кривичних дела или ће побећи) онда говоримо о субјективним основима за одређење притвора, а када су везани за тежину кривичног дела, онда се ради о објективним основима за одређење притвора. У зависности од околности случаја, у једној кривичној ствари може се кумулативно стећи већи број разлога за одређивање притвора против окривљеног.

3.1. Опасност од бекства

Члан 211. ст. 1. тачка 1. Законика о кривичном поступку прописује да се притвор има одредити: ако се окривљени крије или се не може утврдити његова истоветност или у својству оптуженог очигледно избегава да дође на главни претрес или ако постоје друге околности које указују на опасност од бекства. Овај основ се дакле уопштено своди на опасност од бекства. Као примере који указују на опасност од бекства законодавац најпре наводи: случајеве када се окривљени крије, или када се не може утврдити његова истоветност, или када у својству оптуженог очигледно избегава да дође на главни претрес, да би на крају дао општу формулацију да постоје и друге околности које указују на опасност од бекства, у шта убраја све друге ненаведене околности које могу да указују на опасност од бекства.¹¹⁶

¹¹⁴ А. Трешњев, *op. cit.* стр. 386;

¹¹⁵ В. Ђурђић, *op. cit.* стр. 388;

¹¹⁶ А. Трешњев, *op. cit.* стр. 387;

Скривање окривљеног подразумева мировање на неком притајеном месту, за разлику од бекства, које је динамично,¹¹⁷ те закључујемо да не представља типичну форму али је саставни део бекства јер је мотивисано истим побудама. Чињенице које суд уобичајено утврђује приликом оцене опасности од бекства јесу оне које се односе на морал и карактер лица, његов однос према државним органима, претходна осуђиваност, ранији покушаји бекства, често мењање места боравишта, његов дом, породичне и личне прилике, запослење, материјална средства, боравак у иностранству у току поступка, док очекивање неповољног исхода кривичног поступка и осуде може бити релевантна, али не и одлучујућа околност приликом доношења одлуке. На пример, уколико се догоди да се окривљени не може наћи на адреси коју је навео приликом саслушања пред органом поступка и утврди се да се ради о фиктивној адреси, а да окривљени ту не станује, ово ће представљати околност која ће уз друге чињенице и доказе моћи да створи уверење код суда да у конкретном случају постоји опасност од бекства, те да је притвор нужан.

У једној одлуци Врховног суда Србије можемо видети да је суд постојање опасности од бекства препознао у ситуацији када је окривљени после извршеног убиства побегао с лица места.¹¹⁸ Међутим да би било јасно да ово није правило већ да све зависи од околности случаја, наводимо и још једну одлуку Врховног суда Србије у којој суд наводи да ова околност сама по себи не указује на опасност од бекства.¹¹⁹ Такође, Врховни суд Србије је у једном случају када је окривљени бежао од полиције мотоциклом и када је лишење његове слободе настало као резултат потере предузете од стране полицијских службеника утврдио да у овом случају не постоји опасност од бекства, јер ова околност сама по себи не указује да постоји опасност од бекства.¹²⁰

У одређеним случајевима орган поступка може имати потешкоће да *утврди идентитет окривљеног* због различитих околности. Идентитет лица се по правилу утврђује на основу личних исправа, препознавањем, узимањем отисака папиларних линија, исказом сведока и сл. Међутим може се догодити да утврђивање идентитета лица траје мало дуже, а за то време се лако може догодити да окривљени побегне, стога је Закоником предвиђено да се према лицу може одредити притвор док се не утврди његов идентитет. Ово су углавном ретке ситуације, али можемо поменути пример из судске праксе када је одређен притвор према лицу јер се није могла утврдити истоветност окривљеног, а то је

¹¹⁷ М. Шкулић, „Разлози за притвор у кривичном поступку“, Правни живот, бр. 9/11, Београд, 2011, стр. 730;

¹¹⁸ Видети одлуку Врховног суда Србије, Кж. бр. 173/04 од 4. фебруара 2004;

¹¹⁹ Видети одлуку Врховног суда Србије, Кж2. бр. 95/09 од 15. јануара 2009;

¹²⁰ Видети одлуку Врховног суда Србије, Кж.2 бр. 95/09 од 15. јануара 2009;

случај када је окривљени поднеском из притвора обавестио суд да је његово име и презиме другачије него што је наведено у решењу о одређивању притвора.¹²¹

Очигледно избегавање окривљеног да дође на главни претрес постоји у случајевима када се окривљени не крије, али се не одазива на позиве суда у циљу ометања и одуговлачења поступка. Ово је разлог за одређивање мере притвора, међутим ово је фактичко питање и на суду је да у сваком предметном случају оцени да ли неодазивање на позив суда представља радњу избегавања да се дође на главни претрес.¹²² Суд том приликом узима у обзир бројност, учесталост, интензитет избегавања, оправдања окривљеног, као и да ли су према окривљеном већ примењиване неке блаже алтернативне мере за обезбеђење његовог присуства, па се тек онда разматра примена мере притвора. Типичан пример из судске праксе где је окривљеном одређен притвор из овог разлога је била ситуација када је окривљени више пута ангажовао новог браниоца, и то непосредно пред главни претрес, а затим би бранилац долазио на главни претрес и молио за одлагање због болести окривљеног. Суд би налагао браниоцу да достави медицинску документацију којом би оправдао свој изостанак, а окривљени би отказивао пуномоћје браниоцу и ангажовао новог.¹²³

„Друге околности које указују на опасност од бекства“ је за разлику од претходних услова донекле неодређен због употребљеног каучук појма. Под њим треба подразумевати све околности које указују да би окривљени могао отићи у непознатом правцу. Апстрактно посматрано, у свим случајевима када неко лице учини кривично дело и према њему отпочне кривични поступак, постоји опасност од бекства јер му прети казна, коју свакако жели да избегне.¹²⁴ Међутим, судска пракса, а и теорија стоје на становишту да приликом одлучивања о притвору суд мора да цени да ли постоје конкретне, а не апстрактне околности које указују на опасност од бекства.¹²⁵ Као нпр. поседовање фалсификованих докумената за личну идентификацију док истовремено лице често мења боравишта без одређених разлога за то, прелази државну границу, нема стално место пребивалишта, итд.

¹²¹ Видети решење Основног суда у Београду, Кж. бр. 98/04 од 20 јануара 2004. године, наведено према: Параграф Лекс: електронска правна база;

¹²² Д. Мирковић, „*Притвор као мера коју одређује ванрасправно веће*“, Билтен Округног суда у Београду, бр. 52, Београд, 2000, стр. 40;

¹²³ Видети решење Основног суда у Београду, Кж. бр. 266/07 од 6. фебруара 2007, наведено према: електронска правна база података Инг-Про;

¹²⁴ Б. Петрић, *ор. cit.* стр. 462;

¹²⁵ Став наведен из решења Апелационог суда у Београду, Кж.2 По1 бр. 339/12 од 7. августа 2012;

3.2. Колузиона опасност

Посебан основ за притвор законодавац прописује у члану 211. ст. 1. тачка 2. Законика, а који се у теорији кривичног процесног права назива *колузионом опасношћу*. Притвор по овом основу ће бити одређен у случајевима када постоје околности које указују да ће окривљени уништити, сакрити, изменити или фалсификовати доказе или трагове кривичног дела или ако особите околности указују да ће ометати поступак утицањем на сведоке, саучеснике или прикриваче. Уопштено узев, овај основ за притвор представља *опасност од доказне опструкције*, а његова суштина се огледа у томе да се притвор одређује против окривљеног како би се спречио његов недозвољени утицај на материјалне доказе или незаконит утицај на лица која су на одређени начин повезана са кривичним делом или учиниоцем.

Овај притворски основ има за циљ да сачува аутентичност доказа,¹²⁶ јер окривљени може ометати поступак тако што ће недозвољено утицати како на материјалне, тако и на личне изворе доказа. Докази су подаци чињеничне природе из којих се изводе закључци у погледу битних елемената кривичног дела, док се под трагом кривичног дела подразумева свака видљива или голим оком невидљива материјална промена настала на лицу места, на жртви или на учиниоцу, у вези или поводом извршења кривичног дела (трагови папиларних линија, трагови стопала, трагови биолошког порекла).¹²⁷ Материјалне доказе окривљени може уништити, сакрити, изменити или фалсификовати како се у поступку не би могла доказати основаност навода тужилаштва о оптужбама које га терете. Под уништењем подразумевамо физичко разарање доказа или трагова тако да они више не постоје. Сакривање подразумева премештање доказа на неку тајну локацију и место које је непознато органима поступка како се исти не би могли користити у поступку. Измена доказа подразумева пре свега модификацију неког дела доказа физичким, хемијским, механичким или другим деловањем која ће онемогућити органе поступка да изведу правилан закључак приликом оцене тог доказа. Фалсификовање је преиначење оригиналног доказа по питању његове садржине или изгледа, како се исти не би могао довести у везу с окривљеним.

Поред тога, окривљени ради прикривања истине о извршеном кривичном делу може покушати да различитим радњама утиче на личне изворе доказа: на исказе сведока, саучесника или прикривача, с обзиром на то да сведочење представља најзначајније и

¹²⁶ З. Јекић, *Кривично процесно право*, Графичко предузеће „Димитрије Давидовић“, Београд, 2003, стр. 157;

¹²⁷ И. Миљуш, Б. Станковић, *op. cit.* стр. 373;

највише коришћено доказно средство. Окривљени у том смислу може вршити притисак на ова лица тако што ће их уцењивати, застрашивати, потплаћивати, или ће им претити, и сл. Међутим, законодавац је предвидео механизам заштите ових учесника у кривичном поступку те они нису остављени на милост и немилост изван суднице, јер поред процесне заштите, која се у највећој мери огледа у могућности одређивања притвора због колузионе опасности, постоји и ванпроцесна заштита учесника у кривичном поступку.¹²⁸ Окривљени може колузиони утицај остваривати било у непосредном разговору, тј. вербалном контакту са сведоцима, саучесницима, или прикривачима, било у телефонском разговору, путем размене писама, е-mail кореспонденцијом, односно било којим другим адекватним техничким средствима комуникације.¹²⁹

Да би се по овом основу одредио притвор, суд мора на основу конкретних разлога да стекне уверење да би окривљени својим останком на слободи могао да незаконито утиче на сведоке и друге учеснике у кривичном поступку. Навешћемо одлуку Основног суда у Београду у којој је суд закључио да постоји овај основ за одређивање притвора из разлога што је отац окривљеног долазио код оштећених у намери да их убеди да измене свој исказ у коме терете окривљеног, наговештавајући им да ће им возило, које им је одузето, у том случају бити враћено.¹³⁰

Када је притвор одређен по овом основу, његово трајање мора бити сведено на трајање док се не обезбеде докази због којих је одређен. Дакле, суд не сме донети одлуку о продужењу притвора по овом основу уколико су прикупљени сви докази, а нема других разлога за даље лишење слободе окривљеног. Велики је проблем у пракси то што су одлуке о одређивању и продужењу притвора по овом основу углавном недовољно образложене, стереотипне и понекад представљају парафразирање законских одредби без навођења конкретних околности које оправдавају притвор, јер то врло лако може довести до произвољности приликом одлучивања и потенцијалних кршења људских права.

3.3. Опасност од понављања дела

Опасност од рецидивизма представља још један основ за одређење мере притвора. По овом основу се притвор може одредити ако особите околности указују да ће окривљени у

¹²⁸ Г. Илић, М. Мајић, „Ванпроцесна заштита учесника у кривичном поступку“, Правни живот, бр. 9/06, Београд, 2006, 939–954;

¹²⁹ С. Бејатовић, М. Шкулић, Г. Илић, „Приручник за примену Законика о кривичном поступку“, ОЕБС, Мисија у Србији, Београд, 2013, стр. 186;

¹³⁰ Видети одлуку Основног суда у Београду, Кж. бр. 3375/03 од 18. новембра 2003, наведено према: Параграф Лекс, електронска правна база;

кратком временском периоду поновити кривично дело или довршити покушано кривично дело или учинити кривично дело којим прети.¹³¹ Овај основ за притвор иако се уопштено назива опасносћу од понављања дела, у себи садржи и опасност да ће окривљени довршити већ покушано кривично дело, или учинити кривично дело којим прети, те се често у теорији наводи да се притвор одређује по овом основу из превентивних разлога. Извршењем кривичних дела нарушава се правни поредак и повређују се основна људска права грађана, попут права на живот, неповредивост физичког и психичког интегритета и сл. Стога је законодавац прописао ову опасност као основ за изрицање мере притвора у циљу *заштите јавне сигурности грађана*.

Да би се одредио притвор по овом основу, потребно је постојање особитих околности које указују на то да ће *окривљени поновити кривично дело, довршити покушано кривично дело* или *учинити кривично дело којим прети*. Свака од тих опасности је самостални разлог за притвор, али се истовремено могу стећи два или сва три, и бити заједнички процесноправни основ за притварање.¹³² Понављање кривичног дела подразумева понављање истог или истоврсног кривичног дела. Довршити се може само оно кривично дело које је окривљеном стављено на терет, а завршило се на покушају.¹³³ Да би окривљени претио извршењем кривичног дела, претња мора бити манифестована и озбиљна.¹³⁴

Поставља се питање какве су то „*особите околности*“ које могу суд довести до уверења да постоји стварна опасност да ће окривљени извршити неко кривично дело, и то у блиској будућности. Истичемо да се најпре цени да ли је лице раније било осуђивано, као и да ли је од последње осуде до времена извршења кривичног дела за које се окривљени оптужује протекао кратак временски период. Узима се у обзир истоврсност кривичних дела у односу на дело за које се окривљени терети (нарочито ће суд ценити околност да је истоврсно кривично дело за које је окривљени био осуђен било усмерено ка истом оштећеном лицу, као и у конкретном предмету). Кратак временски период, према ставу судске праксе, захтева указивање на извесну опасност или конкретну опасност од понављања кривичног дела.¹³⁵ У Решењу Апелационог суда у Београду се наводи да се особита околност, која указује на то да би окривљени пуштањем на слободу могао у

¹³¹ Види: чл. 211. ст 1. тачка 3. ЗКП;

¹³² В. Ђурђић, *ор. cit.* стр. 388;

¹³³ А. Трешњев, *ор. cit.* стр. 403;

¹³⁴ Г. Спасојевић, „*Разлози за одређивање притвора и његово трајање*“, Правни живот, бр. 9/05, Београд, 2005, стр. 866;

¹³⁵ И. Миљун, Б. Станковић, *ор. cit.* стр. 380;

кратком временском периоду поновити кривично дело, може заснивати и на писменој преписци која је вршена мимо законске процедуре, а коју је окривљени имао с другим окривљеним, који се у то време налазио у притвору.¹³⁶

Особите околности које такође суд разматра јесу и посебна стања лица, попут зависности од алкохола или употребе опојних дрога, која се утврђују вештачењем, затим поремећени односи између лица (са којима нпр. окривљени живи у заједничком домаћинству) а који су дуже време нарушени и који могу довести до понављања кривичног дела (нарочито ће се узимати у обзир ранија угрожавања, повреде, раније пријаве полицији и сл.). А приликом образлагања одлуке суд мора да наведе и околности из ранијег живота окривљеног, његово понашање након извршеног кривичног дела или друге околности везане за његову личност које би указале на опасност од понављања кривичног дела или настављање вршења истих.¹³⁷ При том, оне околности које чине опис кривичног дела за које је окривљени основано сумњив (радња извршења, начин извршења и друге околности који ближе одређују радњу) саме по себи, у одсуству других конкретних околности, немају карактер особитих околности које оправдавају одређивање притвора по овом основу. Особите околности треба да превазилазе битна обележја бића кривичног дела, иако се могу довести у везу са њима и подразумевају односе, својства, стања, ситуације и њихове ближе карактеристике, таквог интензитета да излазе из оквира описа дела.¹³⁸

При том, за постојање овог законског основа за одређивање или продужење притвора, логично се не тражи постојање апсолутне извесности да би окривљени поново извршио кривично дело, уколико би се нашао на слободи, него је довољно постојање реалне могућности са високим степеном извесности, засноване на образложеним околностима које имају тежину и значај особитих околности.¹³⁹ Врховни суд Србије је у једној својој одлуци констатовао да за одређивање притвора према окривљеном из наведеног законског разлога није довољно то што је окривљени раније осуђиван, већ је *неуходно постојање и других околности* које би указивале на опасност од тога да окривљени понови кривично дело (одлука Врховног суда Србије, Кж2. бр. 1818/09 од 9. јула 2009).¹⁴⁰

¹³⁶ Видети Решење Апелационог суда у Београду – Посебног одељења, Кж2-По1. 101/12 од 15.03.2012. године, наведено према електронска правна база података Инг-Про;

¹³⁷ Видети одлуку Врховног суда Србије, Кж. бр. 554/03 од 21. априла 2003, наведено према: Параграф Лекс, електронска правна база;

¹³⁸ И. Миљуш, Б. Станковић, *op. cit.* стр. 380;

¹³⁹ Видети решење Основног суда у Сомбору Кв. 322/13 од 30.04.2013. године и решење Апелационог суда у Новом Саду број Кж. 2 – 1474/13 од 16.05.2013. године;

¹⁴⁰ Наведено према: Параграф Лекс, електронска правна база;

Из свега наведеног изводимо закључак да по питању одређивања мере притвора по овом основу морају постојати релевантне и особите околности које указују на опасност од даљег вршења кривичних дела, као и да одлуке судова о притварању лица морају бити аргументоване и детаљно образложене.

3.4. Узнемирење јавности

Чланом 211. ст. 1. тачка 4. Законика прописано је да се окривљеном може одредити притвор када је за кривично дело које му се ставља на терет прописана казна затвора преко десет година, односно казна затвора преко пет година за кривично дело са елементима насиља, или му је пресудом првостепеног суда изречена казна затвора од пет година или тежа казна, а начин извршења или тежина последице кривичног дела су довели до *узнемирења јавности* које може угрозити несметано и правично вођење кривичног поступка. Ради се о основу за притвор који у себи комбинује као објективни услов тежину дела и запрећену казну, али поставља и додатни услов који мора бити кумулативно испуњен: да су начин извршења или тежина последице кривичног дела довели до узнемирења јавности које може угрозити несметано и правично вођење кривичног поступка. Измене Законика о кривичном поступку искључиле су могућност тзв. *обавезног притвора*, те се притвор сада више не може одредити само на основу тежине оптужбе која се ставља на терет окривљеном, већ је потребно и да је истовремено наступило узнемирење грађана таквог интензитета да то може угрозити несметано вођење поступка. У једној одлуци Апелациони суд у Београду наводи да начин извршења и тежина последице морају бити узрочно-последично повезани са узнемирењем јавности, а узнемирење јавности такође мора бити узрочно-последично везано за могућност угрожавања несметаног и правичног вођења кривичног поступка.¹⁴¹ Дакле, осим што ови услови морају бити испуњени, мора постојати и каузалитет између њих.

Постојање узнемирења јавности, пре свега, треба посматрати из аспекта заштите грађана, односно очувања јавне безбедности која би могла да буде нарушена услед начина извршења и последица кривичног дела, а које може да се огледа у чињеници да је међу грађанима због извршеног кривичног дела, његове тежине и последице, *завладао страх или паника, јер је учинилац остао на слободи*.¹⁴² Притисак јавности, реакције грађана и јавне осуде се углавном јављају код сваког иоле тежег кривичног дела у мањој или већој

¹⁴¹ Видети одлуку Апелационог суда у Београду, Кж.2 По1 бр. 381/12 од 17. септембра 2012, наведено према: електронска правна база података Инг-Про;

¹⁴² И. Миљуш, Б. Станковић, *op. cit.* стр. 380;

мери (јер су такве кривичне ствари по правилу медијски пропраћене), али то може довести до ометања кривичног поступка и произвести негативне последице по ток поступка. Тада, притварање може бити и у интересу самог окривљеног, коме на пример, услед таквог кривичног дела, а без обзира што се на њега свакако односи претпоставка невиности, може претити освета, а кривични поступак на пример, може бити угрожен услед евентуалног стварања „атмосфере линча” и сл.¹⁴³ При том, узнемирење јавности мора да по свом обиму и интензитету превазилази уобичајено узнемирење које је иначе, по правилу, присутно у свим предметима у којима се суди за тешка кривична дела.¹⁴⁴ Узнемирење јавности мора бити присутно у таквој мери да суд донесе одлуку да је у конкретном случају притварање легитимно јер је претежнији јавни интерес у односу на право окривљеног да се брани са слободе. Не сме се губити из вида да није свака чињеница која доводи до узнемирења јавности од утицаја за притвор, јер до узнемирења јавности мора да дође или због начина извршења или због тежине последица кривичног дела (став из одлуке Апелационог суда у Београду, Кж2-По1 79/12 од 1. марта 2012. године).¹⁴⁵

Ова мера се уобичајено изриче у кривичним поступцима који за предмет имају кривична дела тешког убиства или кривична дела против полне слободе, нарочито када су оштећени посебно рањиве категорије лица, попут малолетника или деце, али је изриче и у другим случајевима, нпр. када је окривљени лице познато јавности или на неком високом положају. Можемо поменути одлуку Апелационог суда у Београду где је суд одредио притвор по овом основу на основу чињенице да је окривљени кривично дело извршио најпре као председник општинског суда, а затим као судија и заменик председника основног суда што је довело до узнемирења јавности које може угрозити несметано и правично вођење конкретног кривичног поступка, с обзиром на то да је окривљени као носилац правосудне функције дужан да се стара о очувању законитости и правичности и правде.¹⁴⁶

Узнемирење јавности мора постојати у моменту доношења одлуке о притвору по овом основу. А када се преиспитује продужење притвора, потребно је да узнемирење јавности још увек траје и да је присутно у том временском тренутку, како би одлука о продужењу притвора била законита и оправдана. Логично је да узнемирење јавности не може трајати у

¹⁴³ С. Бејатовић, М. Шкулић, Г. Илић *op. cit.* стр. 196;

¹⁴⁴ Видети одлуку Апелационог суда у Београду, Кж2 По1 бр. 208/12 од 21. маја 2012, наведено према: електронска правна база података Инг-Про;

¹⁴⁵ Наведено према: А. Трешњев, *Збирка судских одлука из кривичноправне материје*, девета књига, Службени гласник, Београд, 2013, стр. 254.

¹⁴⁶ Видети одлуку Апелационог суда у Београду, Кж2 По1 бр. 258/12 од 14. јуна 2012, наведено према: електронска правна база података Инг-Про;

недоглед, већ да протеком времена и оно губи на значају, те се то свакако мора узимати у обзир у сваком конкретном случају.

У сумарном поступку, суд може одредити притвор ако је то „оправдано због посебно тешких околности кривичног дела“, кад је окривљеном изречена казна затвора од пет година или тежа казна.¹⁴⁷ Услов је изречена, а не забрањена казна, а не наводи се нигде као услов постојање узнемирења јавности. Тако да је у пракси заузето становиште да се у скраћеном поступку не може одредити притвор по законском основу из члана 211. став 1. тачка 4. ЗКП у току кривичног поступка, већ само након изрицања казне затвора више од пет година, а то је оправдано због посебно тешких околности кривичног дела, о чему сведочи поступање судова од ступања на снагу Законика па до данас.¹⁴⁸

IV. ПОСТУПАК ОДРЕЂИВАЊА, ТРАЈАЊА И УКИДАЊА ПРИТВОРА

Одлуку о притвору доноси искључиво стварно и месно надлежан суд, у форми образложеног решења, у одговарајућем функционалном саставу у зависности од фазе кривичног поступка у којој се притвор одређује. До потврђивања оптужнице, о притвору одлучује суд на предлог јавног тужиоца, а након тога суд може одредити притвор *ex officio*. Када тужилац стави предлог за одређивање притвора, суд не може мимо тог предлога да додаје неки нови основ за одређивање или продужење притвора изузев што може, у ситуацији када је јавни тужилац предложио два или више основа, отклонити неки од њих.¹⁴⁹

1.1. Одређивање притвора

Решење о одређивању притвора у истрази доноси судија за претходни поступак на основу предлога јавног тужиоца, а након подизања оптужнице, решење доноси ванпретресно веће, и то до потврђивања оптужнице на основу предлога јавног тужиоца, а после потврђивања оптужнице и по службеној дужности. Од почетка главног претреса до објављивања пресуде, о притвору одлучује судеће веће.¹⁵⁰ Након изрицања пресуде, до њене правноснажности, за одређивање, продужење или укидање мере притвора надлежно је ванпретресно веће из члана 21. став 4. ЗКП. Ванпретресно веће биће надлежно и да

¹⁴⁷ Видети: чл. 498. ст. 1. ЗКП;

¹⁴⁸ И. Миљуш, Б. Станковић, *op. cit.* стр. 383-384;

¹⁴⁹ Текст одговора на постављено питање нижестепених судова утврђен на седници Кривичног одељења Врховног касационог суда 4. априла 2014;

¹⁵⁰ В. Ђурђић *op. cit.* стр. 397;

одлучи о притвору у ситуацији када је судеће веће одредило притвор на главном претресу приликом доношења пресуде, па је то решење укинато од стране другостепеног суда и предмет враћен на поновно одлучивање. Поред већа првостепеног суда и веће другостепеног суда може одредити притвор када су се због преиначења првостепене пресуде стекли услови да се према окривљеном одреди притвор. Тада ће другостепени суд донети посебно решење о одређивању притвора против кога није дозвољена жалба.¹⁵¹

Без обзира да ли реагује на предлог јавног тужиоца или *ex officio*, пре доношења одлуке о притвору, суд је дужан да саслуша окривљеног о разлозима за одређивање притвора, а саслушању могу присуствовати јавни тужилац и бранилац. Само изузетно се притвор може одредити без саслушања окривљеног: 1) ако се уредно позвани окривљени не одазове позиву, а свој изостанак не оправда; 2) ако се није могло извршити уредно достављање позива, а из околности очигледно произилази да окривљени избегава пријем позива или 3) ако постоји опасност од одлагања.¹⁵² У овим случајевима суд ће у року од 48 сати од часа хапшења саслушати окривљеног о постојању разлога за одређивање притвора. Након саслушања, суд одлучује да ли ће одлуку о одређивању притвора оставити на снази или укинути притвор. Поред тога што може укинути притвор, судија за претходни поступак може уместо притвора изрећи и неку блажу меру за обезбеђење присуства окривљеног уколико су испуњени законски услови за њено одређивање, без обзира што заменик јавног тужиоца није био присутан на саслушању окривљеног и није предложио блажу меру.¹⁵³

Суд одређује притвор одлуком у форми решења и могуће је донети више различитих видова решења: 1) решење о одређивању притвора; 2) решење о продужењу притвора; 3) решење о укидању притвора; 4) решење о замени притвора блажом мером; 5) решење којим се одбија предлог за укидање притвора; 6) решење којим се притвор оставља на снази.

Законодавац прописује обавезну садржину решења о одређивању притвора које мора садржати следеће податке: 1) име и презиме лица које се притвара,¹⁵⁴ 2) кривично дело за које је лице основано сумњиво, 3) законски основ за притвор, 4) време на које је одређен притвор, 5) време хапшења, 6) поуку о праву на жалбу, 7) образложење основа и разлога за одређивање притвора, 8) службени печат и 9) потпис судије који одређује притвор. Остала

¹⁵¹ Видети: члан 459. став 2. ЗКП;

¹⁵² В. Ђурђић *op. cit.* стр. 396;

¹⁵³ Текст одговора на постављено питање нижестепених судова утврђен на седници Кривичног одељења Врховног касационог суда 14. новембра 2014;

¹⁵⁴ Поред имена и презимена лица које се притвара, судови по правилу у изреци решења о одређивању притвора наводе и остале личне податке лица које се притвара ради лакше идентификације лица;

притворска решења имају такође овакву садржину, осим што она садрже поједине елементе својствене за њих. При том, сва решења, осим иницијалног решења о одређивању притвора, морају обавезно да садрже број и датум решења о одређивању притвора. То је важно јер се сва друга решења везују за то иницијално решење о одређивању притвора, а једини начин да се утврди на основу којег решења је окривљеном одређен притвор јесте да се наведу број и датум његовог доношења.

Правило је да се решење о притвору уручује лицу у часу хапшења, али овај начин поступања превиђен је за случај кад је решење о притвору претходно донето, па полиција само извршава наредбу о довођењу.¹⁵⁵ Међутим, ако привођење лица претходи одређивању притвора, у том случају решење о притвору се мора хитно уручити окривљеном, у року од 12 сати од часа притварања. Против решења судије за претходни поступак о притвору допуштена је жалба коју окривљени лично или путем свог браниоца може изјавити у року од три дана. Јавни тужилац може изјавити жалбу против решења којим је одбијен предлог за одређивање притвора. Жалба нема суспензивно дејство. О жалбеним наводима на решење о притвору које је у истрази донео судија за претходни поступак одлучује ванпретресно веће првостепеног суда. О жалби против решења које је донело ванпретресно веће, након подизања оптужнице, одлучује веће непосредно вишег суда.

Продужење већ одређеног притвора могуће је на предлог јавног тужиоца или по службеној дужности. За доношење решења о продужењу притвора предвиђена је надлежност истих судских органа који су донели решење о одређивању притвора. У истрази о продужењу притвора до три месеца одлучује судија за претходни поступак, а о даљем продужењу притвора до максималног рока од шест месеци, одлучује ванпретресно веће непосредно вишег суда.¹⁵⁶ И против овог решења допуштена је жалба која се може изјавити у року од три дана од дана уручења решења о продужењу мере и која такође нема суспензивно дејство.

1.2. Трајање и контрола притвора

Трајање притвора суд мора свести на најкраће могуће време, имајући у виду разлоге за одређивање притвора. Европски суд за људска права по питању трајања мере притвора

¹⁵⁵ Без обзира што се решење о одређивању притвора може и усмено саопштити окривљеном, након што је саслушан, рок за жалбу почиње да тече тек од момента када му је решење уручено;

¹⁵⁶ Видети: члан 215. ст. 2. ЗКП;

поставља захтев „разумног трајања“¹⁵⁷ што су државни кривични органи у обавези да цене током поступка и приликом контроле притвора. Уз то, Европски суд даје неке уопштене смернице и временске одреднице о поступању судова, али без прецизних одређења, имајући у виду да је сваки кривични случај посебан и одликује се посебним околностима. У домаћем позитивном законодавству су, како би се обезбедило поштовање међународног стандарда трајања притвора у „разумном року“, прописана општа ограничења приликом одређивања мере притвора како би се избегло неоправдано дуго трајање притвора које ће, у случају да се притвор утврди незаконитим и неоснованим, представљати повреду загарантованих уставних права окривљеног.

Ограничења су следећа: 1) најдуже трајање притвора у фази истраге ограничено је максималним роком; 2) трајање притвора мора бити у директној корелацији са сврхом његовог одређивања и не сме бити само по себи циљ; 3) судови су у обавези да периодично и аутоматски након протеча извесног времена преиспитују већ одређену меру притвора како би утврдили да ли и даље постоје разлози за притвор (може се догодити да су се у међувремену нпр. појавиле нове чињенице, околности или докази који омогућавају изрицање блаже мере или укидање мере притвора према окривљеном); 4) притвор је мера коју одликује хитност у поступању, стога је прописана општа дужност органима кривичног поступка да нарочито хитно поступају у случајевима када је окривљеном одређен притвор.

У *истрази* је најдуже трајање притвора ограничено објективним роковима, различитог трајања. Када се окривљени налази у притвору по основу решења судије за претходни поступак, тада је најдуже трајање притвора три месеца од дана лишења слобода. Судија за претходни поступак при том има обавезу да по истеку сваких тридесет дана испита да ли још постоје разлози за притвор и донесе решење о продужењу или укидању притвора, и то мора обавезно чинити, независно од иницијативе странака и браниоца. Међутим, ванпретресно веће непосредно вишег суда (чл. 21. ст. 4 ЗКП) може на образложени предлог јавног тужиоца, из важних разлога продужити притвор највише за још три месеца. Што значи да притвор у истрази у редовном кривичном поступку може трајати најдуже шест месеци. Суд нема могућност да *ex officio* донесе одлуку о продужењу притвора, али у случајевима када за то постоји иницијатива у виду писменог и образложеног предлога јавног тужиоца, он то може учинити. Против овог решења допуштена је жалба, с тим што она не задржава извршење решења, о којој одлучује ванпретресно веће непосредно вишег

¹⁵⁷ Видети: чл. 5 ст. 3. Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода, „Сл. Лист СЦГ – Међународни уговори“, бр. 9/2003, 5/2005 и 7/2005;

суда. Уколико након истека прописаних рокова за максимално трајање притвора у истрази оптужница није подигнута, притвор престаје *ipso iure* и окривљени се има пустити на слободу у том случају.

Што се тиче трајања притвора *након подизања оптужнице*, законом није предвиђен максималан рок трајања притвора, али је суд дужан да трајање притвора у овој фази сведе на најкраће могуће време, а прописано је да притвор одређен у овој фази поступка може трајати до упућивања окривљеног на издржавање кривичне санкције, а најдуже док не истекне време трајања кривичне санкције изречене у првостепеној пресуди.¹⁵⁸

Даље, притвор може трајати само док трају разлози на основу којих је одређен, односно док се не постигне *сврха због које је ова мера била изречена окривљеном*. Овим правилом се спречава неразумно дуго трајање притвора које може довести до штетних последица по окривљеног, у случају да је притварање било неосновано (имајући у виду да се притвор одређује према окривљеном у моменту када кривична ствар није правноснажно пресуђена). Тако нпр. у случају када је притвор одређен док се не утврди истоветност лица, притвор може трајати док трају радње провере идентитета лица, а најдуже до тренутка утврђивања истоветности. Затим, у случају када је притвор одређен због опасности од доказне опструкције, мера најдуже може трајати до обезбеђења и прикупљања свих доказа (што је најчешће до момента окончања истраге, имајући у виду да се до тада највећи број доказа прикупи). Када је притвор одређен зато што оптужени очигледно избегава да дође на главни претрес, уколико према околностима случаја нема других законских разлога за притвор, тада ће притварање лица трајати до објављивања пресуде.

У току поступка, протеком времена, основана сумња која је неопходан предуслов за одређивање мере притвора према окривљеном се нужно мора преиспитивати и поткрепљивати новим доказима у циљу утврђивања да ли и даље постоје основи за притвор који су правосудни органи навели, како би се могло оправдати даље продужење мере. Стога је законодавац прописао *периодичну контролу постојања законских разлога за даље трајање притвора* која се спроводи аутоматски, по службеној дужности, независно од предлога странака и браниоца, а везана је за одређене фазе кривичног поступка.

Приликом контроле притвора морају да буду испуњена два услова. Први услов је да поступак тече, а други је да и даље стоје разлози за притвор.¹⁵⁹ Временски интервали у

¹⁵⁸ Видети: чл. 216. ст. 6. ЗКП;

¹⁵⁹ Ј. Лазаревић „Нека основна питања везана за притвор у редовном кривичном поступку“, Билтен судске праксе Врховног суда Србије, бр. 3/97, Београд, 1997, 125;

којима се контролише притвор различити су и зависе од фазе у којој се поступак налази.¹⁶⁰ Прва таква контрола се спроводи од стране судије за претходни поступак након што је по предлогу јавног тужиоца одредио притвор. Судија за претходни поступак дужан је да по службеној дужности, по истеку сваких тридесет дана, испита да ли још стоје разлози за притвор, и у складу с тим донесе одлуку, а то може бити решење о продужењу или укидању притвора. На овај начин одређен притвор од стране судије за претходни поступак може трајати најдуже три месеца. Након овога, следећа контрола је предвиђена у фази оптужења коју спроводи ванпретресно веће, и то од подизања до потврђивања оптужнице по истеку сваких тридесет дана, а након потврђивања оптужнице па до изрицања првостепене пресуде по истеку сваких шездесет дана.¹⁶¹ Контрола притвора врши се у законом одређеним временским интервалима, без обзира да ли је у међувремену донето решење о одбијању предлога странака за укидање притвора.¹⁶² Након доношења првостепене пресуде, судеће веће првостепеног суда је дужно да одмах након изрицања пресуде, по службеној дужности, испита да ли постоје разлози за притвор, у зависности од врсте пресуде и врсте и висине изречене кривичне санкције. Уколико је окривљеном првостепеном пресудом изречена кривична санкција која се састоји у лишењу слободе, притвор се може продужити до упућивања окривљеног на издржавање кривичне санкције која се састоји у лишењу слободе, а најдуже док не истекне време трајања кривичне санкције изречене у првостепеној пресуди. Уколико се догоди ситуација да је веће које је изрекло пресуду из било ког разлога пропустило да истовремено донесе и одлуку о притвору, а пресуду је објавило, одлуку о притвору донеће веће из члана 21. став 4. ЗКП, јер судеће веће више није у заседању.¹⁶³

Контролу притвора може вршити и другостепени суд у жалбеном поступку. Рецимо, уколико се догоди да другостепени суд усвоји жалбу и укине првостепену одлуку док се окривљени и даље налази у притвору, тада ће другостепени суд бити надлежан да испита да ли још постоје разлози за притвор и донеће решење о продужењу или укидању притвора. Обавеза суда да по службеној дужности преиспитује разлоге за продужење притвора у одређеним роковима подразумева да суд не може некритички понављати разлоге утврђене на почетку кривичног поступка, већ исте мора преиспитивати у складу са

¹⁶⁰ Р. Соколовић „Притвор у светлу измена важећег ЗКП и одлагања примене новог ЗКП“, Правни живот, бр. 9/08, Београд, 2008, 764;

¹⁶¹ В. Ђурђић *op. cit.* стр. 402;

¹⁶² Начелни став бр. 4/82 – Заједничке седнице Савезног суда, републичких и покрајинских врховних судова и Врховног војног суда од 20. и 21. априла 1982. године;

¹⁶³ Текст одговора на постављено питање нижестепених судова утврђен на седници Кривичног одељења Врховног касационог суда 24. новембра 2014;

новим релевантним чињеницама процесног и материјалног карактера до којих дође у току кривичног поступка, и о томе дати довољне и индивидуализоване разлоге.¹⁶⁴ Тако да је нарочито важно да се одлука о продужењу притвора заснива на правно релеватним разлозима довољног квалитета да оправдавају продужење притвора у дужем временском периоду, уз убедљиво образлагање разлога за продужење, а без навођења стереотипних формулација или општих и апстрактних појмова.

Захтев да се кривични поступак сведе на најкраће могуће време када се окривљени налази у притвору подразумева поред опште обавезе о хитном поступању и обавезу да се различите процесне радње у поступку предузимају нарочито *хитно* и без одлагања. Доношење решења о укидању притвора је кривичнопроцесна радња која не трпи одлагање, а прописани су краћи рокови за одлучивање и предузимање процесних радњи у случајевима када се окривљени налази у притвору. Законом су предвиђени врло кратки рокови за предају решења о притвору, за жалбу против решења о притвору, предвиђен је и кратак рок за одлучивање о тој жалби, итд. Затим, модификован је рок у коме другостепени суд мора да своју одлуку са списима предмета достави првостепеном суду. Када је окривљени у притвору, овај рок може најдуже износити три месеца, док при редовном току ствари, тај рок може трајати четири месеца.

При том, када се окривљени налази у притвору а суд по службеној дужности испитује постојање разлога за притвор, суд није везан само разлозима из решења о одређивању односно продужењу притвора већ може утврдити и постојање других разлога.¹⁶⁵ Изводимо закључак да у свим случајевима у којима суд има овлашћење да одреди притвор по службеној дужности, има и овлашћење да продужи притвор из разлога који нису раније постојали, нити их је јавни тужилац предложио. Али, ситуација је другачија када је у питању другостепени поступак. Приликом одлучивања о жалби окривљеног против решења о одређивању или продужењу притвора, суд не сме преиначењем побијаног решења да заснује притвор на неком новом основу који није био обухваћен побијаним решењем, нити сме да укине побијано решење да би првостепени суд донео решење о притвору засновано на новом основу за притвор. Међутим, када при укидању у целости првостепене, односно другостепене пресуде испитује да ли постоје још увек разлози за притвор, жалбени суд није ограничен на утврђење да ли постоје још основи по којима је

¹⁶⁴ Видети одлуку Апелационог суда у Нишу, Кж. 786/10 од 18. августа 2010, наведено према: Билтен Вишег суда у Нишу, бр. 32, Ниш, 2014;

¹⁶⁵ Видети одлуку Врховног суда Србије, Кж2. бр. 24/01 од 17. јануара 2001, наведено према: електронска правна база података Инг-Про;

притвор био одређен, већ је овлашћен да продужи притвор и по другим законским основима ако утврди да ти основи постоје.¹⁶⁶

1.3. Укидање притвора

Притвор се укида решењем суда уколико постоји неки од основа за укидање притвора који су прописани Закоником о кривичном поступку и за то је предвиђена одговарајућа процедура.

Све основе можемо да класификујемо у више различитих група. Притвор се укида: 1) ако се *поступак обустави*; 2) ако *престану разлози* због којих је притвор одређен; 3) ако *истекне рок* на који је притвор одређен или најдужи законски рок после кога притвор не може више да траје; и 4) ако се изрекне одређена *врста пресуде* или одређена *врста кривичне санкције*.¹⁶⁷

Окривљени који се налази у притвору, мора бити пуштен на слободу чим се *поступак обустави*. У случајевима када је покренута истрага, а добијени докази и резултати истраге су недовољни за поткрепљивање основане сумње и подизање оптужнице (или се нпр. утврди постојање трајних сметњи за даље кривично гоњење) тада притвор мора бити укинут. Исто тако, и када се након подизања оптужнице из одређених разлога обустави кривични поступак или се решењем суда одбије оптужба, окривљени се мора одмах пустити на слободу. Основно је правило да нема притвора без кривичног поступка, стога је овакво решење законодавца логично.

Суд је дужан да укине притвор чим *престану да постоје разлози* због којих је притвор одређен, односно, последњи пут продужен, јер се притворски разлози у току поступка могу мењати. Дакле, дешава се да иако је притвор према окривљеном одређен по једном основу, касније суд у току поступка утврди постојање неког другог основа, те тада притвор може бити продужен или поново одређен по неком другом основу. У ситуацијама када престану да постоје разлози због којих је притвор одређен, могуће га је укинути на предлог странака или *ex officio*. При том, за доношење одлуке о укидању притвора није неопходна иницијатива странака у виду предлога за укидање, јер суд у току целог поступка, по службеној дужности, пази да ли су престали разлози на основу којих је притвор био одређен. Најчешће ситуације када се притвор укида по службеној дужности је када суд у току аутоматске периодичне контроле притвора утврди да је основ за

¹⁶⁶ Начелни став бр. 6/81 – Заједничка седница СС, републичких и покрајинских врховних судова и ВВС, 25. и 26. јун 1981;

¹⁶⁷ В. Ђурђић *op. cit.* стр. 403;

одређивање притвора престао да постоји. Рецимо, када је притвор одређен због опасности од доказне опструкције, као такав најчешће треба да траје до момента завршетка истраге, јер се углавном у овој фази поступка сви релевантни докази прикупе, те разлози за даље задржавање лица више не постоје.

Суд ће по сили закона укинути притвор увек када истекне *максимално трајање на које притвор може бити одређен*.¹⁶⁸ Разликујемо две врсте рокова чијим протеком се стичу услови за укидање притвора, а то су судски и законски рокови. Основна разлика између ових врста рокова је то што су судски рокови они који су садржани у самој одлуци по којој је притвор одређен и траје, а законски рокови представљају максималне рокове о најдужем трајању притвора и прописани су од стране законодавца. С обзиром на то да се притвор одређује решењем суда у коме се обавезно означава трајање притварања, он може трајати онолико времена колико је у судском решењу одређено. Дакле, притвор ће бити укинут када истекне рок до кога је притвор одређен или продужен решењем судије за претходни поступак, односно ванпретресног већа. А законски рокови о најдужем трајању притвора предвиђени су за пре свега за фазу истраге - те протеком максималног рока трајања притвора у овој фази, притвор који је одређен од стране судије за претходни поступак или ванпретресног већа апелационог суда се мора укинути. Нпр. када истекне рок од шест месеци, а јавни тужилац не подигне оптужницу против окривљеног. Или након објављивања пресуде, када је притвор одређен из разлога што уредно позвани оптужени очигледно избегава главни претрес. А након изречене осуђујуће пресуде, притвор може трајати до њене правноснажности, али ће се укинути и пре тога уколико је истекло време трајања казне затвора на коју је окривљени осуђен првостепеном пресудом.

Након изрицања пресуде окривљеном, притвор се може укинути у одређеним случајевима, у зависности од *врсте пресуде и врсте изречене кривичне санкције*. Законодавац је прописао као услов да се према окривљеном може одредити притвор након изрицања пресуде једино уколико се поступак окончао доношењем осуђујуће пресуде, односно, да је окривљеном пресудом изречена казна затвора од најмање пет година или тежа казна. Што значи да ће притвор обавезно бити укинут и биће наређено да се окривљени пусти на слободу ако је он ослобођен, или је оптужба одбијена, или ако је оглашен кривим, а ослобођен од казне, или је осуђен само на новчану казну, на казну рада у јавном интересу, или на казну одузимања возачке дозволе, или му је изречена судска

¹⁶⁸ В. Г. Илић, „О домашају одредбе члана 146. став 3. и 4. ЗКП“, Билтен Окружног суда у Београду, бр. 57, Београд, 2002. године, стр. 47–52;

опомена, или је условно осуђен, или је због урачунавања притвора казну већ издржао или је оптужба одбачена, осим због стварне ненадлежности.¹⁶⁹

По питању самог поступка *који је предвиђен за укидање притвора*, морамо нагласити да се поступак разликује у зависности од фазе кривичног поступка у којој се мера укида, и у зависности од тога који је основ за укидање притвора. Притвор се може укинути по службеној дужности или на предлог странака. Суд може самоиницијативно у току преиспитивања основаности мере утврдити да се стекао основ за укидање притвора, те донети решење о укидању притвора по службеној дужности. Међутим, суд укида притвор *ex officio* само на основу измењеног чињеничног стања (уколико су се утврдиле неке нови чињенице или докази), а не поводом другачије оцене истоветног стања ствари.

Суд укида притвор у *форми образложеног решења*. Решење о укидању притвора се мора образложити, као што се морају образложити и одлуке о одређивању и продужењу притвора. У вези с тим можемо поменути одлуку Врховног суда Србије у којој се наводи да је укидање притвора оправдано само уколико суд наведе чињенице које указују да разлози за одређивање притвора више не постоје. Супротно томе, уопштена констатација да више не постоје разлози за задржавање окривљених у притвору не може бити основ за доношење ове одлуке.¹⁷⁰

По питању функционалне надлежности за укидање притвора, морамо нагласити да ће састав суда бити различит и у одговарајућем функционалном облику у зависности од тога у којој фази поступка долази до укидања притвора. Надлежност за укидање притвора заснива се на надлежности за одређивање, односно продужење притвора, осим у случају припремног рочишта, када председник већа може, уз сагласност странака, укинути притвор или га заменити благом мером. Против тог решења жалба није дозвољена.¹⁷¹ Дакле, у *истрази* – судија за претходни поступак је надлежан да укине притвор, што може учинити на предлог странака или браниоца, или *ex officio* приликом обавезне контроле притвора, коју мора вршити на сваких 30 дана у овој фази поступка. Осим тога, уколико су окривљени или његов бранилац у току истраге изјавили жалбу на решење о притвору, те се жалба усвоји као основана, тада ће притвор бити укинут од стране ванпретресног већа. По истеку три месеца од дана лишења слободе, судија за претходни поступак мора да укине

¹⁶⁹ А. Трешњев *op. cit.* стр. 440;

¹⁷⁰ Видети одлуку Врховног суда Србије, Кж.2 бр. 301/08 од 7. фебруара 2008, наведено према: Електронска база података, Параграф;

¹⁷¹ Видети: члан 351. ЗКП;

притвор у свим случајевима када веће апелационог суда није одлучивало о притвору у истрази.

Након подизања оптужнице до почетка главног претреса и после објављивања пресуде, одлуку о укидању притвора може донети само ванпретресно веће, на предлог странака или по службеној дужности.¹⁷² Ванпретресно веће је, при том, дужно да *ex officio* укине притвор уколико дође до обуставе кривичног поступка или уколико се одбије оптужба против окривљеног.

На *припремном рочишту* председник већа може, уз сагласност странака, укинути притвор или га заменити блажом мером, а против ове одлуке није допуштена жалба. Према правном схватању Посебног одељења Вишег суда у Београду¹⁷³ председник већа на припремном рочишту није овлашћен да одбије предлог за укидање притвора, већ ако нема сагласности, то треба само констатовати, а подносиоца који остаје при предлогу упутити да може поднети писмени предлог. Аналогно томе, када у случају споразума о признању кривичног дела постоји сагласност странака за укидање притвора, председник већа је овлашћен да укине притвор.¹⁷⁴ По службеној дужности притвор може да укине судеће веће од почетка главног претреса до изрицања пресуде и непосредно после изрицања док је још у заседању.¹⁷⁵

У свим ситуацијама када се притвор укида доноси се посебно решење, а против тог решења се може изјавити жалба која међутим, не задржава извршење решења, а о којој одлучује веће другостепеног суда.

У жалбеном поступку, у појединим процесним ситуацијама се може догодити да *другостепени суд одлучује о укидању притвора*. До тога долази уколико се окривљени налази у притвору у моменту када другостепени суд укине пресуду побијану жалбом и врати је на поновни поступак првостепеном суду, тада ће другостепени суд обавезно испитати и да ли још увек постоје разлози за притвор и у складу са тим донети решење о укидању или продужењу притвора. Такође, може се догодити да другостепени суд преиначи побијану првостепену пресуду и да се самим тим стекну услови за укидање притвора по закону (рецимо одбије се оптужба према окривљеном), тада решење о укидању такође доноси другостепени суд, против ког није дозвољена жалба.

¹⁷² В. Ђурђић *op. cit.* стр. 405;

¹⁷³ Правно схватање ВСБ – Посебно одељење за организовани криминал, од 13. марта 2012. године ;

¹⁷⁴ Наведено према: Билтен Врховног касационог суда, бр. 1/15, Београд, 2015, стр. 226, Текст одговора на постављено питање нижестепених судова утврђен на седници Кривичног одељења Врховног касационог суда 24. новембра 2014;

¹⁷⁵ В. Ђурђић *op. cit.* стр. 406;

V. СУПСТИТУТИ ПРИТВОРА

У систему мера за обезбеђење присуства окривљеног, законодавац предвиђа мере које по својој природи представљају извештан вид алтернативе за притвор. Ради се о мерама које суд може одредити у случајевима када постоје разлози за притвор, али оценом околности из списка предмета се стекне уверење да се сврха поступка може остварити одређивањем блажих мера које имају супсидијарни карактер. Примена ових мера је значајна са аспекта заштите основних људских права и слобода јер се њима у знатно мањој мери ограничавају лична права и слободе окривљеног.

Те мере су јемство и забрана напуштања стана („кућни притвор“). И једна и друга мера представљају доста блаже супституте мери притвора, а могу се показати врло делотворним начином за обезбеђење присуства окривљеног у кривичном поступку погодним за остварење и других процесних и ванпроцесних циљева. Међутим, ове мере се могу одредити само под тачно одређеним условима и само онда када орган поступка оцени да је њихова примена целисходна. У одређеним случајевима једина опција ће бити притвор, али, мишљења смо да треба мало више пажње посветити и овим алтернативним мерама за обезбеђење присуства окривљеног, јер ће се њиховом применом створити повољни услови за рестриктивнију примене мере притвора, чија се примена у нашој држави нужно мора редуковати на најмању могућу меру.

1.1. Јемство

Јемство је мера за обезбеђење присуства окривљеног која представља алтернативу за притвор. Ова мера се има одредити у случајевима када постоји *опасност од бекства окривљеног*, али истовремено постоје и одређене гаранције на основу којих суд може оценити да је целисходније не приступати одређивању притвора одмах, јер се иста сврха може остварити и одређивањем јемства, а тиме ће се мање задирати у лична права и слободе окривљеног.

Суштина јемства се огледа у томе да се јемство пружа како би окривљени остао на слободи, или да би окривљени био пуштен из притвора на слободу. Најзначајнија предност ове мере огледа се у томе што она само тренутно погађа имовинска права окривљеног.¹⁷⁶ А истовремено се, без задирања у права окривљеног на личну слободу, постижу циљеви

¹⁷⁶ M. Lippman, *Criminal Procedure*, Sage Publications Inc, California, 2011, стр. 484;

поступка - обезбеђење његовог присуства и несметано вођења поступка.¹⁷⁷ С друге стране мера притвора неминовно подразумева трошак за буџет Републике Србије и различите финансијске издатке. Па смо мишљења да би се рестриктивнијом применом мере притвора, а активирањем јемства као алтернативе, смањила опасност од потенцијалних кршења људских права, а и држава би имала користи у економском смислу. Нарочито узевши у обзир да се код јемства не поставља питање накнаде нематеријалне штете услед неоснованог лишења слободе, као што је то случај са притвором.

Јемство дефинишемо као *меру обезбеђења коју може одредити суд као замену за притвор ако окривљени лично или неко други уместо њега пружи имовинску гаранцију да до окончања кривичног поступка неће побећи, а сам окривљени обећа да се неће крити и да неће без одобрења напустити своје боравиште, и кад се окривљеном има изрећи или је већ изречен притвор због опасности од бекства.*¹⁷⁸ Законски услови под којима се окривљеном може одредити јемство су следећи: први услов је да се окривљеном има одредити или му је већ одређен притвор из законских разлога садржаним у члану 211. ст. 1. тачка 1. и 4. односно - да је лишен слободе због постојања опасности од бекства; очигледног избегавања да дође на главни претрес или узнемирења јавности.¹⁷⁹ Други услов је да окривљени лично или неко други за њега пружи јемство да до краја поступка неће побећи, и да сам окривљени, пред судом који се води поступак, обећа да се неће крити и да без одобрења суда неће напустити боравиште. Уз наведено је неопходно и да суд оцени да је у датом случају опортуно одобрити јемство на основу оцене свих околности из списка предмета.

Као што можемо видети из саме дефиниције јемства, разликујемо два основна елемента ове мере обезбеђења: 1) материјалну гаранцију окривљеног и 2) моралну гаранцију окривљеног. Окривљеном је пружена могућност да неко друго лице за њега пружи имовинску гаранцију суду (да се неће крити), у виду новца или других материјалних добара. Али ситуација је другачија када се ради о другом елементу. Пошто морална гаранција подразумева обећање окривљеног дато пред судом пред којим се води поступак да се неће крити и да неће без одобрења напуштати боравиште, ово *обећање мора дати окривљени лично*. Одмах истичемо и да бранилац окривљеног има право да поднесе захтев

¹⁷⁷ L. Laudan, J. A. Ronald, „*Deadly Dilemmas II: Bail and Crime*“, Chicago – Kent Law Review, Vol. 85:1, Chicago 2010, стр. 30;

¹⁷⁸ В. Ђурђић, *op. cit.* стр. 372;

¹⁷⁹ Видети: чл. 211. ст.1. тачка 1. и 4. ЗКП;

за одређивање јемства, али не може у име окривљеног дати обећање да се окривљени неће крити и да без одобрења суда неће напустити боравиште.¹⁸⁰

Услови на основу којих се утврђује висина јемства су прописани чл. 202. ст. 2. ЗКП-а. Ни максимални, а ни минимални износ јемства нису прописани законом, али су прописана три обавезна услова на основу којих се одређује висина јемства, а то су: 1) степен опасности од бекства; 2) личне и породичне прилике окривљеног; 3) имовно стање лица које даје јемство. Висина причињене штете настале извршењем кривичног дела није законско мерило за одређивање јемства.

Приликом одмеравања висине јемства, када се цени околност опасности од бекства, у једној одлуци Апелационог суда у Београду истакнуто је да суд треба да цени и то где се налази центар животних активности окривљеног, где му живе чланови породице, те да ли непокретност која се предлаже као гаранција да окривљени неће побећи представља ту исту непокретност у којој живе чланови породице окривљеног, и какве су последице у случају пропадања јемства и целокупно понашање окривљеног пре него што је био лишен слободе (Апелациони суд у Београду, Кж.2 По1 бр. 98/12 од 13. марта 2012).¹⁸¹

Када се разматрају личне прилике окривљеног, превасходно се узима у обзир његово здравствено стање, степен образовања, стамбена обезбеђеност, радна способност, способност да стиче зараду и сл. Разматрају се и породичне прилике окривљеног попут брачног стања, да ли окривљени има деце и колико, да ли су деца малолетна, пунолетна итд. Узеће се у обзир и све друго што може бити од значаја за његову основну породицу (нпр. рецимо околност да се супруга окривљеног налази у другом стању, да је у питању ризична трудноћа, да већ имају малолетно дете, итд.). Све личне и породичне прилике окривљеног се морају узети у обзир и разматрати у целини како би се дошло до правилне оцене амбијента примарне породице у којој окривљени живи и опортуности изрицања мере јемства. Значајно је да поменемо и то, да уколико окривљени није лице које нуди јемство, суд има дискреционо овлашћење да у оквиру личних прилика окривљеног утврди његово имовно стање и да и ту околност цени приликом одлучивања о висини јемства. Јемац може бити једно лице, али нема законских сметњи да за окривљеног јемчи и већи број лица.

¹⁸⁰ Став из одлуке Основог суда у Београду, Кж бр. 2081/00 од 12. децембра 2000, наведено према: електронска правна база података Инг-Про;

¹⁸¹ Наведено према: И. Симић, А. Трешњев, *Збирка судских одлука из кривичноправне материје, пета књига*, Службени гласник, Београд 2004, стр. 209;

Јемство се састоји у полагању готовог новца, хартија од вредности, драгоцености или других покретних ствари веће вредности које се лако могу уновчити и чувати, или у стављању хипотеке за износ јемства на непокретна добра лица које даје јемство, или у личној обавези једног или више лица да ће у случају да окривљени прекрши обећање из члана 202. ст. 1. овог Законика, платити утврђени износ јемства.¹⁸² Дакле, јемство може бити *лично* и *стварно*. Стварно јемство се може састојати у полагању покретних ствари или стављању хипотеке на непокретности,¹⁸³ а лично јемство се састоји у личној обавези једног грађанина или више њих да у случају бекства окривљеног плате утврђени износ јемства.¹⁸⁴ За преузету обавезу јемац одговара целокупном својом имовином, без предаје ствари и без стављања непокретности под хипотеку.¹⁸⁵ Одлучујућа разлика између ове две врсте јемства састоји се у томе што се стварно јемство полаже унапред, док се лично јемство састоји у плаћању износа на који гласи јемство тек уколико суд донесе решење да се јемство одузима.

У погледу стварног јемства окривљени се пушта на слободу тек када је пружен доказ да је јемство положено на рачун буџетских средстава суда,¹⁸⁶ а у случају хипотеке - по правоснажности уписа хипотеке на некретнинама у корист правосудног буџета.¹⁸⁷ У теорији се могу уочити мишљења аутора који се залажу за то да се сиромашним окривљенима треба омогућити полагање јемства на рате.

Јемство увек гласи на новчани износ, независно од тога да ли је лично или стварно, јер у случају да јемство пропадне мора бити одређено који се новчани износ уноси у буџет.¹⁸⁸ Међутим, у решењу Апелационог суда у Београду¹⁸⁹ суд је истакао да је овлашћен да одреди не само висину јемства, већ и његову садржину. Суд је у наведеној одлуци одредио да се јемство може састојати искључиво у полагању готовог новца у динарима. Та одлука оспоравана је наводима да је суд овлашћен само да одреди новчани износ на који гласи јемство, а не и да одређује у чему ће се оно састојати. Ово из разлога што би то довело до ситуације у којој суд има овлашћење да одреди полагање јемства у неизвршивим обавезама и немогућим престацијама (рецимо, искључиво у дијамантима које давалац

¹⁸² Видети: чл. 203. ЗКП;

¹⁸³ З. Јекић *op. cit.* стр. 142;

¹⁸⁴ С. Бејатовић, *Кривично процесно право*, Службени гласник, Београд, 2014, стр. 209;

¹⁸⁵ В. Ђурђић, *op. cit.* стр. 374-375;

¹⁸⁶ Видети решење Апелационог суда у Београду, Кж.2 По1 бр. 223/12 од 23. маја 2012, наведено према: Билтен Вишег суда у Београду, бр. 84, Београд, 2014, стр. 22;

¹⁸⁷ Решење Апелационог суда у Крагујевцу, Кж.2 бр. 10/11 од 12. јануара 2011, наведено према: електронска правна база података – Инг про;

¹⁸⁸ В. Ђурђић, *op. cit.* стр. 373;

¹⁸⁹ Видети решење Апелационог суда у Београду Кж.2 По1 бр. 315/13 од 2. августа 2013. године, наведено према: електронска правна база података – Инг про;

јемства не поседује). Ови аргументи су снажни и наравно да суд не би смео да обавезује окривљеног да полаже јемство у обавезама које се не могу извршити јер би се тако изигравао институт јемства. Али, мишљење које преовлађује у теорији и пракси је да суд у одређеним случајевима, у зависности од сврхе због које се јемство одређује, има овлашћење да и поред новчаног износа определи и врсту јемства које се има положити. На пример, кад постоји уверење суда да само породична кућа окривљеног може представљати једну такву гаранцију (зато што је окривљени везан за њу и ту му живи породица) нема разлога да га не обавезе да на одређени износ стави хипотеку на ту кућу. Уколико би суд сматрао да само та одређена врста јемства може пружити такву гаранцију, нема разлога да је у том правцу не определи.

Поступак одређивања јемства отпочиње предлагањем јемства, потом суд одлучује о јемству, а као логичан завршетак на крају долази до полагања јемства. Предлог за одређивање јемства могу поднети странке, окривљени, бранилац или лице које за окривљеног даје јемство.¹⁹⁰ Предлог, дакле, као странка, може поднети и јавни тужилац без обзира на то што се он у поступку јавља као супротстављена страна, из разлога што је јавни тужилац као државни орган у обавези да води рачуна о могућности примене блаже мере према окривљеном када су за то стечени процесни услови, ради обезбеђења законитости поступка. Суд ће пре доношења одлуке затражити мишљење јавног тужиоца, ако јемство није предложио јавни тужилац, а поступак се води за кривично дело за које се гони по службеној дужности.¹⁹¹ При том, понуђено јемство од стране било ког трећег лица или странке у поступку не може бити прихваћено уколико не постоји макар и прећутна сагласност окривљеног. О овоме суд мора водити рачуна.

Правило је да се јемство не одређује по службеној дужности – *ex officio*, већ само по предлогу странака, окривљеног, браниоца или трећих лица. За сам предлог закон не предвиђа посебну форму, те предлог може бити достављен суду у писменој форми, а може се дати и усмено. Значајну новину у нашем процесном законодавству представља могућност суда да, и без предлога, а након прибављеног мишљења странака, одреди новчани износ који у конкретном случају може бити положен као јемство. Одлука о томе доноси се у решењу о одређивању притвора или у посебном решењу ако се окривљени већ налази у притвору.¹⁹²

¹⁹⁰ Видети: чл. 204. ст. 1. ЗКП;

¹⁹¹ В. Даниловић, „Измене и допуне Закона о кривичном поступку“, Билтен судске праксе Врховног суда Србије, бр. 3/96, Београд, 1996, стр. 77;

¹⁹² Видети: чл. 204. ст. 2. ЗКП;

О јемству одлучује суд у одговарајућем функционалном облику, и то: судија за претходни поступак у фази истраге, председник судећег већа након подизања оптужнице, а судеће веће на главном претресу. Суд одлучује у *форми образложеног решења* и може донети: решење о одређивању, о одузимању или о укидању јемства. Суд може и одбацити предлог за одређивање јемства. На решење суда странке у поступку имају право жалбе која нема суспензивно дејство, а решење о одобреном личном јемству извршава се одмах по доношењу, док се код стварног јемства извршава након подношења доказа да је у остављеном року јемство и положено.¹⁹³

Тек кад се јемство положи, окривљени ће бити пуштен на слободу, односно биће остављен на слободи. Када суд прихвати јемство, новац се полаже у судски депозит код Народне банке Србије, а уколико суд нпр. прихвати јемство у виду хипотеке на непокретности, овај терет се у корист Републике Србије уписује код надлежног органа који води евиденцију о непокретности.¹⁹⁴

До престанка јемства долази на три начина: 1) услед пропасти јемства, 2) укидањем јемства и 3) ослобађењем лица од јемства. *Пропаст јемства* заправо подразумева његово активирање, јер ако окривљени побегне, односно прекрши обећање да се неће крити и неће напустити боравиште, суд ће донети решење да се јемство проглашава пропалим и да се износ јемства уноси у правосудни буџет Републике Србије. Осим што јемство може пропасти, оно може бити и укинута. Законски разлози за *укидање јемства* су следећи: 1) уколико се уредно позвани окривљени не одазове на позив органа поступка, а свој изостанак не оправда или уколико се појави неки од разлога за одређивање притвора. Тада ће суд донети решење о укидању јемства и одредити притвор;¹⁹⁵ 2) уколико се поступак правноснажно оконча решењем о обустави поступка или одбијању оптужбе или пресудом. Јемство се након правноснажности судске одлуке не може задржавати, јер више не постоји оправдање за његово даље држање, чак ни у ситуацији када би окривљеном изречена новчана казна била замењена затворском; 3) уколико престану да постоје разлози за одређивање јемства (нпр. стекну се услови за примену блаже мере обезбеђења присуства окривљеног). У пракси се може десити да лице које је дало јемство из одређених разлога

¹⁹³ В. Ђурђић, *op. cit.* стр. 376-377;

¹⁹⁴ А. Трешњев, *op. cit.* стр. 359;

¹⁹⁵ Видети: чл. 207. ст. 1. ЗКП;

одустане од датог јемства, било то окривљени или треће лице.¹⁹⁶ У овом случају, суд је дужан да донесе решење о укидању јемства и да донесе решење о одређивању притвора.

Мишљења смо да примена мере јемства носи са собом бројне предности у односу на примену притвора и да се стога као таква блажа алтернатива притвору треба знатно више примењивати у пракси. На тај начин би се у великој мери избегла могућа кршења људских права у кривичном поступку уз остварење законом прописане сврхе, а дошло би и до стварања позитивне климе и повољнијих услова за рестриктивнију примену мере притвора у нашој држави.

1.2. Забрана напуштања стана

Мера забране напуштања стана или „кућни притвор“ је новина у позитивном кривичнопроцесном законодавству. Ради се о мери за обезбеђење присуства окривљеног која се одређује из истих разлога као и притвор којом се такође ограничава лична слобода окривљеног,¹⁹⁷ али се то чини у мањем обиму, него што је то случај код примене мере притвора. Захваљујући развоју технологије и електронике креирани су савремени апарати за електронски надзор који пружају могућност праћења активности окривљених и ван притвора, што је довело до знатног повећања ефикасности мере коју шира јавност познаје под називом „кућни притвор“ и која је данас готово подједнако ефикасна као притвор, али је знатно блажа од њега. Ова мера је уведена с циљем пружања још једне алтернативе притвору,¹⁹⁸ при чему се постижу исти циљеви као и притвором, али је мера забране напуштања стана знатно хуманија и економичнија.

Забрану напуштања стања дефинишемо као *меру обезбеђења којом се у току кривичног поступка, на основу судске одлуке и из законом предвиђених разлога, ради остварења законом прописане сврхе окривљеном привремено ограничава лична слобода али се не лишава слободе и не затвара.*¹⁹⁹ Уопштено, законски услови за одређивање ове мере су: 1) опасност од бекства, 2) итерацијска опасност²⁰⁰ и 3) узнемирење грађана. Прописани су чланом 208. Законика, и овде ћемо их прецизирати, како бисмо их боље разумели:

1) први услов је постојање околности које указују да би окривљени могао побећи;

¹⁹⁶ У пракси до одустанка од јемства (када је треће лице јемац) најчешће долази када су односи између окривљеног и јемца постали толико нарушени, да јемац више не жели да гарантује својом имовином за окривљеног;

¹⁹⁷ Овом мером се окривљеном ограничава слобода кретања и комуницирања;

¹⁹⁸ D.Tiberiu, „*The Institution of Preventive Measures in the New Code of Criminal Procedure*”, Contemporary Readings in Law and Social Justice, Vol. 4 (1), New York 2012, стр. 294;

¹⁹⁹ В. Ђурђић, *op. cit.* стр. 379;

²⁰⁰ Опасност од понављања кривичног дела;

2) други услов, постојање околности које указују да се крије, или се не може утврдити његова истоветност, или у својству оптуженог очигледно избегава да дође на главни претрес, или постоје друге околности које указују на опасност од бекства;²⁰¹

3) трећи услов је постојање особитих околности које указују на то да ће окривљени у кратком временском периоду поновити кривично дело, или довршити покушано кривично дело, или учинити кривично дело којим прети;²⁰²

4) четврти услов - ако је за кривично дело које му се ставља на терет прописана казна затвора преко десет година, односно казна затвора преко пет година за кривично дело са елементима насиља, или му је пресудом првостепеног суда изречена казна затвора од пет година или тежа казна, а начин извршења или тежина последице кривичног дела довели су до узнемирења јавности које може угрозити несметано и правично вођење кривичног поступка.²⁰³ Довољно је да било који од ових услова буде испуњен за изрицање мере.

Ова мера се састоји у *забрани окривљеном да без одобрења напусти стан/кућу у којој живи* уз изрицање допунских забрани којима се одређују услови под којима ће окривљени боравити у стану. То су *забрана да користи телефон и интернет* или *да прима друга лица у стан*. Поред ових забрана, у обзир би могле доћи и забрана пријема поште без надзора суда или забрана конзумирања алкохолних пића.²⁰⁴ Одобрење за напуштање стана може дати само суд, у форми наредбе и само у оправданим случајевима (на пример због одласка лекару). Само изузетно, окривљени може напустити стан без одобрења суда: 1) ако је то неопходно ради хитне медицинске интервенције која је потребна њему или лицу с којим живи у стану, или 2) ради избегавања или спречавања озбиљне опасности по живот или здравље људи, односно имовину већег обима.

Када суд према окривљеном одреди забрану напуштања стана, контролу поштовања мере врши Повереничка служба преко повереника. Контрола поштовања мере се може одредити са електронским надзором и без њега. Електронски надзор се може одредити како би се контролисало поштовања ограничења која су окривљеном одређена. Једноставнији електронски уређаји региструју само кад се лице удаљи од куће и кад скине наруквицу, а савршенији могу, користећи сателитску навигацију (GPS), да лоцирају лице у одређеном простору изван стана.²⁰⁵

²⁰¹ Видети: члан 211. став 1. тачка 1. ЗКП;

²⁰² Видети: члан 211. став 1. тачка 3. ЗКП;

²⁰³ Видети: члан 211. став 1. тачка 4. ЗКП;

²⁰⁴ А. Трешњев, *op. cit.* стр. 371;

²⁰⁵ В. Ђурђић, *op. cit.* стр. 380;

VI. ПОСТУПАЊЕ СА ПРИТВОРЕНИЦИМА

Поступак са притвореницима се разликује од режима извршења казне затвора, зато што притворенике штити претпоставка невиности и реч је о лицима чија кривица није доказана правноснажном осуђујућом пресудом суда. Сходно томе се према њима мора поступати на такав начин да се њихова права ограничавају у што мањој мери у датим условима, и службена лица запошљена у заводу су дужна да поштују личност и достојанство притвореника. Код нас је ова материја регулисана преваходно одредбама Законика о кривичном поступку, али и нормама Закона о извршењу кривичних санкција,²⁰⁶ а услови поступања са притвореницима су детаљније регулисани у Правилнику о извршењу мера притвора²⁰⁷ и Правилнику о организацији, раду и поступању са притвореницима у Посебној притворској јединици.²⁰⁸ Меру притвора спроводи Управа за извршење кривичних санкција, која је организована у саставу министарства надлежног за послове правосуђа.²⁰⁹ У циљу заштите права притвореника, предвиђено је више видова контроле притвора и заштите притвореника.

1. Извршење мере притвора

Притвореници издржавају меру притвора у установи за извршење кривичних санкција и могу бити смештени појединачно или групно. Када се ради о групном смештају притвореника у истој просторији, обавезно је одвајање лица различитог пола. Такође, обавезно је одвајање лица на издржавању казне затвора од притвореника, потом лица која су заједно учествовала у извршењу истог кривичног дела, притвореника од повратника, као и малолетника од пунолетних притвореника.²¹⁰ Осим тога, приликом смештаја притвореника води се рачуна о њиховом здравственом стању, личним склоностима, језику који говоре и разумеју и врсти кривичних дела која им се стављају на терет²¹¹ као и о процени безбедносног ризика, те психолошким, криминолошким и социјалним карактеристикама притвореника.²¹²

²⁰⁶ Закон о извршењу кривичних санкција – ЗИКС, Службени гласник РС, бр. 55/14;

²⁰⁷ Правилник о извршењу мера притвора – ПИМП, Службени гласник РС, бр. 132/14;

²⁰⁸ Правилник о организацији, раду и поступању са притвореницима у Посебној притворској јединици – ПОРППППЈ, Службени гласник РС, бр. 81/05;

²⁰⁹ Видети: члан 12. ЗИКС;

²¹⁰ Осим када би малолетно лице морало предуго да издржава меру осамљено, а судија за малолетнике оцени да пунолетно лице на њега не би штетно утицало.

²¹¹ Видети: члан 237. став 2. ЗИКС;

²¹² Видети: члан 16. ПИМП;

Притвореним лицима у току извршења мере притвора припадају одређена права и одређене дужности, по закону. Права која им припадају можемо класификовати у две групе: 1) права која притвореницима безусловно припадају и 2) права која се могу условити и ограничити.

У првој групи загарантованих права притвореника јесу *права која се не могу условити нити ограничити*, попут права притвореног лица на осмочасовни непрекидни ноћни одмор у току 24 сата, право да се два сата у току дана креће на слободном ваздуху, право да комуницирају са својим браниоцем и логично, право на лекара и здравствену заштиту. Први лекарски преглед притвореника обавља се приликом ступања у завод, али притвореним лицима се у току укупног трајања мере мора обезбедити лекарски преглед или третман, уколико за то постоји потреба.

У другој групи права су она *права притвореника која се под одређеним условима могу ограничити*, те ће притвореницима бити омогућена само под условом да нису штетна за вођење поступка. А то су: право притвореника да о свом трошку прибаве себи угодности – попут права да носи своју одећу (ако притвореник нема своје одело и обућу, установа за извршење кривичних санкција биће дужна да му их обезбеди, у складу са климатским условима и годишњим добом), да се служи својом постељином, право да о свом трошку набавља и користи храну, која се доноси једном дневно у количини која одговара његовим дневним потребама, с тим да је обавеза завода да сваком притворенику обезбеди три obroка дневно - доручак, ручак и вечеру, који се дају у правилним размацама, право да о свом трошку набавља књиге, прибор за писање и цртање, штампу и друге ствари које одговарају његовим редовним потребама, осим предмета подобних за nanoшење повреда, нарушавање здравља или припрему бекства.

Притвореници поред тога имају право на посете од стране блиских сродника под надзором судије за претходни поступак или другог овлашћеног лица, према тачно прописаним правилима. Притворенике са страним држављанством имају право да посећују дипломатски и конзуларни представници њихове државе и да с њима разговарају без надзора, али о томе мора бити обавештен судија за претходни поступак који наведене посете мора одобрити. Заштитник грађана, Комисија за контролу извршења кривичних санкција Народне скупштине и бранилац окривљеног такође имају право да посећују притвореника и са њим разговарају без надзора и присуства других лица.

Притвореници поред тога имају и право на преписку са лицима ван завода, али искључиво под надзором судије за претходни поступак. Поред наведеног, притвореницима

наравно припадају и сва остала људска и мањинска права и слободе гарантована Уставом и законима, осим оних која су им ограничена самом природом притвора.

Како је притвореник лице које се сматра невиним, то му се не могу наметати обавезе које имају за сврху преваспитавања, као што је то случај са осуђеним лицима.²¹³ Стога, дужности притвореника су другачије - они само морају да се придржавају кућног реда и да извршавају своју радну обавезу - а то је одржавање хигијене и чистоће у просторији у којој бораве. Све просторије у којима бораве притвореници морају се редовно проветравати и чистити, а притвореници су обавезни да сами одржавају хигијену тако што ће поступати према наређењима службених лица запошљених у заводу. Није дозвољено да се нареди притворенику да ради у другим просторијама, објектима или имању затвора, нити било какав рад изван затвора.²¹⁴

Притвореници се морају придржавати кућног реда, односно поштовати прописана правила која се тичу устајања и одласка на спавање, поштовања притворске страже, и сл. Уколико се притвореник у току трајања притвора не држи кућног реда и не понаша у складу са наредбама и упутствима управника завода или учини други дисциплински преступ, завод ће одмах о томе обавестити суд пред којим се води поступак, за шта се притворенику може изрећи *дисциплинска казна у виду ограничења посета*, с тим да се ово ограничење не може односити на браниоца. Морамо нагласити и да се дисциплинске казне не смеју састојати у нехуманом поступању или насиљу над притвореником (нпр. затварање у самицу, недавање хране, физичко насиље и сл.).²¹⁵ Надлежан за вршење дисциплинске власти над притвореницима је судија за претходни поступак или председник судећег већа, у зависности од фазе кривичног поступка. Против решења о дисциплинској казни може се изјавити жалба с тим што је рок за жалбу изузетно кратак, износи 24 часа и не задржава извршење решења, а о жалби је надлежно да одлучује ванпретресно веће, хитно, у року од осам дана.

Надзор над притвореницима спроводи судија за извршење кривичних санкција или судија кога председник суда одреди.²¹⁶ Према прописима извршног права, тај надзор је у надлежности судије вишег суда на чијем се подручју налази установа у којој се притвор извршава.²¹⁷ Надзор подразумева периодичне обиласке притвореника најмање једном у 15 дана у циљу провере услова у којима притвореници издржавају меру притвора. Али

²¹³ А. Трешњев *op. cit.* стр. 477;

²¹⁴ В. Ђурђић *op. cit.* стр. 409;

²¹⁵ *ibid*;

²¹⁶ Видети: чл. 222. ст. 1. ЗКП;

²¹⁷ *ibid*;

независно од ове редовне контроле, судија за извршење кривичних санкција или други судија кога председник суда одреди може обилазити притворенике, кад год то оцени неопходним.

Притвореник се отпушта из установе у којој издржава притвор на основу решења о укидању притвора и, наравно, налога за пуштање из притвора које доноси суд који води поступак против њега. Такође, притворено лице се отпушта и кад истекне време за које је одређен притвор.²¹⁸ Пре отпуштања неопходно је извршити идентификацију и преглед притвореника од стране лекара. У случају смрти притвореника завод је дужан да одмах обавести полицију, јавног тужиоца, притворениковог брачног друга, децу и усвојенике, а у случају да притвореник нема овако блиске сроднике, онда његове родитеље, усвојитеља, брата или сестру, односно даље сроднике. Завод мора обавестити и суд пред којим се води поступак, судију за извршење који врши надзор над притвореницима и матичара. По правилу се посмртни остаци и личне ствари предају породици, али се може догодити да притворено лице нема породицу (или да она не прихвати посмртне остатке), у том случају ће бити сахрањени о трошку завода.

²¹⁸ А. Трешњев *op. cit.* стр. 479;

ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

Како би се обезбедило присуство окривљеног у кривичном поступку, које је нужно ради остварења различитих процесних и ванпроцесних циљева, држава се може користити различитим мерама процесне принуде, као легалним средствима принуде. Значај мера процесне принуде огледа се у томе што се управо помоћу њих, као института позитивног процесног права, обезбеђују претпоставке за правилну примену већине других процесних института. За доношење правилне и законите судске одлуке о кривичној ствари нужно је да се у кривичном поступку обезбеде све процесне претпоставке за његово успешно вођење и окончање. Присуство окривљеног у кривичном поступку је значајно, јер он својим активним учешћем у поступку и предузимањем различитих процесних радњи може најквалитетније да заштити своје интересе и омогућити да се поступак законито и правично спроведе. И обрнуто, својим одсуством окривљени може онемогућити предузимање појединих процесних радњи, као и само вођење поступка што неминовно доводи до опструкције кривичног поступка. Зато када се присуство окривљеног не може остварити добровољно, држава се може користити радњама процесним принуде којима се, у процесне сврхе, ограничава лична слобода окривљеног, како би се обезбедило правилно и законито вођење кривичног поступка и омогућило доношење законите судске одлуке.

Анализа мере притвора представља веома важно питање у теорији процесног права обзиром да се ради о најтежој мера процесне принуде којом се, из законом предвиђених разлога, директно задире у право на личну слободу окривљеног приликом покретања и вођења кривичног поступка. Притвор подразумева судско лишење слободе лица против кога постоји основана сумња да је извршило кривично дело које му се ставља на терет, стога се ова мера примењује искључиво када се иста сврха не може остварити блажим мерама прописаним законом. Ради се о најстрожој мера обезбеђења присуства окривљеног и осигурања других претпоставки за успешно вођења кривичног поступка, што поставља захтев да судови морају прибегавати примени других, блажих мера за обезбеђење присуства окривљеног које су мање штетне за окривљеног, кад год је њихова примена могућа. Нарочито би судови требало више узимати у обзир примену мере јемства - као својеврсне алтернативе притвору, наравно, у случајевима када је примена јемства могућа. Ради се о блажој и мање рестриктивној мери којом се такође на ваљани начин може омогућити сврха поступка уз много мање потенцијалих кршења људских права, а поред тога је јемство знатно економичнија мера јер не погађа буџет Републике Србије (за разлику од притвора чија примена државу кошта јер носи са собом одређене материјалне

издатке) што је од значаја имајући у виду економску ситуацију државе у којој живимо и низак животни стандард, где је у одређеним ситуацијама управо сам стандард живота допринео или био пресудан за вршење различитих кривичних дела од стране грађана, нарочито кривичних дела против имовине. Међутим, када је притвор ипак једина опција, важно је да судови поштују обавезу да приликом одлучивања о притвору прецизно, потпуно и аргументовано образложе постојање законских разлога за одређивање, продужење и укидање притвора и то уз избегавање навођења апстрактних разлога и стереотипних формулација.

Образложења одлука о мери притвора морају у себи садржати све конкретне релевантне чињенице и околности везане за конкретни случај које понаособ, а и у својој међусобној повезаности указују на то да је притвор нужна и неопходна мера за обезбеђење присуства и несметано вођење кривичног поступка. Нажалост, сведоци смо прекомерне употребе притвора у Републици Србији и стиче се утисак да се у нашем друштву притвор доживљава и спроводи као казна, а не као изузетна мера за обезбеђење присуства окривљеног, што је супротно пракси и стандардима Европског суда за људска права и то се нужно мора мењати у даљој будућности. Мора се обезбедити знатно рестриктивнија примена притвора у кривичном поступку због свих потенцијалних штетних последица, нарочито када су у питању разлози за притвор који немају за циљ обезбеђење присуства окривљеног, а који су превентивне природе. Такође, приликом одлучивања о притвору, нужно је да суд поред испитивања постојања основане сумње и законских разлога за притвор, цени да ли су у конкретном случају испуњени услови за примену неке од законом прописаних алтернативних мера за обезбеђење присуства окривљеног које могу бити подједнако ефикасне за постизање циља – несметаног вођења кривичног поступка, а које су истовремено мање штетне за окривљеног. Такође, продужавање лишења слободе мора бити засновано на правно релевантним разлозима довољног квалитета да оправдавају продужење притвора у дужем временском периоду, а укупно трајање притвора не сме бити прекомерно и нужно мора бити подвргнуто аутоматској контроли и сталном преиспитивању законитости одлуке о лишењу слободе.

Уочили смо да се позитивно кривичнопроцесно законодавство приближило међународним стандардима и да су досадашње реформе донеле бројне благодети и јемства предвиђена општеприхваћеним правилима међународног права по питању заштите од неоснованог лишења слободе, у случајевима притвора. Најзначајније је укидање установе обавезног притвора, који је у Републици Србији укинут непосредно након ратификације

Европске конвенције за заштиту људских права, јер је у овом делу домаћег Законика о кривичном поступку постојала неусаглашеност са одредбама Конвенције и стандардом Европског суда за људска права - који сматра да тежина санкције не може бити једино мерило за обавезно притварање. Потом усвајање ближег одређења дефиниције „основане и оправдане сумње“ коју је дао Европски суд за људска права, имплементирање и ближе одређење правног стандарда трајања притвора у „разумном року“ и увођење бројних других гаранција које се тичу заштите појединаца приликом лишења слободе у позитивно кривичнопроцесно законодавство у Републици Србији. Али оно што је још увек дискутабилно, а што је важније за све нас, јесте заправо спремност домаћих правосудних органа да наведена законодавна решења на целисходан начин примењују и у пракси, на чему се дефинитивно мора много радити у будућности, како би се притвор заиста примењивао и доживљавао као изузетна мера за обезбеђење присуства окривљеног у поступку.

У вези с тим, Европски суд за људска права је тумачењем одредаба члана 5 Европске конвенције о људским правима, кроз своје одлуке на потпунији и јаснији начин утврдио услове под којим је оправдано окривљеног у кривичном поступку лишити слободе. И у својим пресудама представио практична и правична решењима, која треба да представљају смернице домаћих судова при тумачењу законских прописа којима се уређује притвор. Судовима се овако знатно олакшава тумачење прописа који се тичу мере притвора и обезбеђује се ваљано разумевање сврхе њене примене, самим тим и разумевање прописаних законских услова по питању одређивања мере. Ово је за нас битно јер представља један од начина да се избегне произвољност приликом одлучивања о примени притвора која може довести до нарушавања начела правне сигурности и услед које неизбежно може доћи до противправног кршења загарантованих људских права и слобода, а пре свега, права на личну слободу.

Попис коришћене литературе

1. Diez-Ripollsa Jose Luis, Guerra-Prez Cristina, „*Pre-trial Detention in Spain*”, European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice, 18/2010;
2. Dutu Tiberiu, „*The Institution of Preventive Measures in the New Code of Criminal Procedure*”, Contemporary Readings in Law and Social Justice, Vol. 4 (1), New York, 2012;
3. Interights Приручник за адвокате, *Члан 5 Европске конвенције о људским правима – право на слободу и безбедност*, Хелсинки, 2005. године;
4. Laudan Larry, Ronald J. Alen, „*Deadly Dilemmas II: Bail and Crime*“, Chicago – Kent Law Review, Vol. 85:1, Chicago, 2010;
5. Lippman Matthew, *Criminal Procedure*, Sage Publications Inc, California, 2011;
6. Бановић Божидар, Лајић Оливер, „*Уставом загарантована права окривљеног и кривичнопроцесном законодавству*“, XLIV редовно годишње саветовање Српског удружења за кривичноправну теорију и праксу, Златибор, 2007. године;
7. Бејатовић Станко, *Кривично процесно право*, Службени гласник, Београд, 2014. год;
8. Васиљевић Др Тихомир, *Систем кривичног процесног права СФРЈ*, Научна књига, Београд, 1964. године;
9. Грубач Момчило, Васиљевић Тихомир, *Коментар Законика о кривичном поступку према Законику из 2011*, ProJuris, Београд, 2014 године;
10. Грубач Момчило, *Кривично процесно право*, Увод и Општи део, Службени гласник, Београд, 2004;
11. Даниловић Владимир, „*Измене и допуне Закона о кривичном поступку*“, Билтен судске праксе Врховног суда Србије, бр. 3/96, Београд, 1996. год;
12. Ђурђић Др Војислав, *Кривично процесно право - општи део*, Правни факултет Универзитета у Нишу, Ниш, 2014;
13. Илић В. Горан, „*О домашају одредбе члана 146 става 3 и 4 ЗКП*“, Билтен Округног суда у Београду, бр. 57, Београд, 2002. године;
14. Илић Горан П., Мајић Миодраг, Бељански Слободан и Трешњев Александар, *Коментар Законика о кривичном поступку*, Службени гласник, Београд, 2014. године;
15. Илић Горан, Мајић Миодраг, „*Ванпроцесна заштита учесника у кривичном поступку*“, Правни живот, бр. 9/06, Београд, 2006. године;
16. Јакшић Александар, *Европска конвенција о људским правима – Коментар*, Центар за публикације Правног факултета у Београду, Београд, 2006. године;
17. Јекић Загорка, *Кривично процесно право*, Графичко предузеће „Димитрије Давидовић“, Београд, 2003. године;
18. Ковачевић Никола, Марковић Жарко, Николић Невена, *Притвор – ултима ратио?*, Београдски центар за људска права, Београд, 2014. године;

19. Лазаревић Јанко, „Нека основна питања везана за притвор у редовном кривичном поступку“, Билтен судске праксе Врховног суда Србије, бр. 3/97, Београд, 1997. године;
20. Марковић Божидар, *Уџбеник судског кривичног поступка Краљевине Југославије*, Београд, 1937. године;
21. Миљуш Ивана, Станковић Бојана, *Притвор – примена у судској пракси*, Годишњак факултета безбедности 2015, Факултет безбедности Универзитета у Београду, Београд, 2015. године;
22. Мирковић Драган, „Притвор као мера коју одређује ванрасправно веће“, Билтен Округног суда у Београду, бр. 52, Београд 2000
23. Петрић Бранко, *Коментар Закона о кривичном поступку*, Графосрем, Шид, 1982. године;
24. Радуловић Др Драго, *Притвор у кривичном поступку*, Мостар, 1990. године;
25. Роскић Радиша, *Коментар Законика о кривичном поступку, са обрасцима, судском праксом и регистром појмова*, Пословни биро, Београд, 2014. године;
26. Саша Др Кнежевић, *Ограничавање личне слободе задржавањем осумњиченог*, Зборник радова Правног факултета у Новом Саду, 1/2011, Нови Сад, 2011. године;
27. Симић Илија, Трешњев Александар, *Збирка судских одлука из кривичноправне материје, пета књига*, Службени гласник, Београд, 2004. год;
28. Соколовић Ранко, „Притвор у светлу измена важећег ЗКП и одлагања примене новог ЗКП“, Правни живот, бр. 9/08, Београд, 2008. године;
29. Спасојевић Глигорије, „Разлози за одређивање притвора и његово трајање“, Правни живот, бр. 9/05, Београд, 2005. год;
30. Срзентић Никола, Стајић Александар, Лазаревић Љубиша, *Кривично право СФРЈ - Општи део*, Београд, 1978. год;
31. Стојановић Др Драган, *Основна права човека – Људска права и слободе у уставима европских држава*, Ниш, 1989. године;
32. Тадић Биљана, *Уставни оквир лишења слободе – пример Устав Републике Србије*, Електронски билтен Основног суда у Новом Саду, Нови Сад, 2013. године;
33. Трешњев Александар, *Мере за обезбеђење присуства окривљеног и за несметано вођење кривичног поступка – докторска дисертација*, Правни факултет Београд, Београд, 2016. године;
34. Чубински Михаило, *Научни и практични коментар Законика о судском кривичном поступку*, Геца Кон, Београд, 1933. године;
35. Шкулић Милан, „Разлози за притвор у кривичном поступку“, Правни живот, бр. 9/11, Београд, 2011. године;

Попис коришћених правних прописа

1. Европска конвенција за заштиту људских права и основних слобода са додатним протоколима бр. 4, 6, 7, 11, 12 и 13 од 1950 год., *Службени лист СЦГ – Међународни уговори* бр. 5/2005 и 7/2005;

2. Закон о извршењу кривичних санкција – ЗИКС, Службени гласник РС, бр. 55/14;
3. Закон о кривичном поступку – ЗКП/77, Службени лист СФРЈ бр. 4/77, 36/77, 14/85, 26/86, 74/87, 57/89, 3/90 и Службени лист СРЈ, бр. 27/92, 24/94, 21/99, 44/99, 71/00 и 13/01;
4. Закон о полицији Србије, „Службени гласник РС“, бр. 101/2005;
5. Закон о ратификацији Конвенције против тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни и поступака, Службени лист СФРЈ – Међународни уговори, бр. 9/91, Службени лист СЦГ – Међународни уговори, бр. 16/05 и 2/06
6. Законик о кривичном поступку – ЗКП/53, Службени лист ФНРЈ, бр. 40/53, 4/57, 52/59, 30/62, 12/65, 25/68, 54/70 и 6/73;
7. Законик о кривичном поступку, „Службени лист СРЈ“, бр. 70/2001, 68/2002;
8. Законик о кривичном поступку, Службени гласник РС, бр. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013 и 55/2014-41;
9. Законик о поступку судском у кривичним делима за Књажевство Србију, ЗПСКДКС, 1860. године;
10. Законик о судском кривичном поступку за Краљевину Срба, Хрвата и Словенаца, донет 16. фебруара 1929. године, а од 3. октобра 1929. године под називом Законик о судском кривичном поступку за Краљевину Југославију – ЗСКПКЈ;
11. Међународни пакт о грађанским и политичким правима, ратификован 1971. године, Службени лист СФРЈ, бр. 7/71 и Службени лист СРЈ – Међународни уговори, бр. 4/01;
12. Правилник о извршењу мера притвора – ПИМП, Службени гласник РС, бр. 132/14;
13. Правилник о организацији, раду и поступању са притвореницима у Посебној притворској јединици – ПОРПППЈ, Службени гласник РС, бр. 81/05;
14. Универзална декларација о људским правима усвојена је и проглашена резолуцијом Генералне скупштине Уједињених нација 217 (III) од 10. децембра 1948. године;
15. Устав Републике Србије, „Службени гласник РС“, бр. 98/2006;

Судске одлуке

1. Одлука Апелационог суда у Београду, Кж2 По1 бр. 258/12 од 14. јуна 2012;
2. Одлука Апелационог суда у Београду – Посебног одељења, Кж2-По1. 101/12 од 15.03.2012. године;
3. Одлука Апелационог суда у Београду Кж.2 По1 бр. 315/13 од 2. августа 2013.
4. Одлука Апелационог суда у Београду, Кж. 2 По 1 бр. 339/12 од 07.08.2012. године;
5. Одлука Апелационог суда у Београду, Кж.2 По1 бр. 223/12 од 23. маја 2012;
6. Одлука Апелационог суда у Београду, Кж.2 По1 бр. 339/12 од 7. августа 2012;
7. Одлука Апелационог суда у Београду, Кж.2 По1 бр. 98/12 од 13. марта 2012;
8. Одлука Апелационог суда у Београду, Кж2 По1 бр. 208/12 од 21. маја 2012;
9. Одлука Апелационог суда у Београду, Кж2. бр. 1155/15 од 9. јуна 2015. године;
10. Одлука Апелационог суда у Београду, Кж2-По1 79/12 од 1. марта 2012. године;
11. Одлука Апелационог суда у Крагујевцу, Кж.2 бр. 10/11 од 12. јануара 2011;
12. Одлука Апелационог суда у Нишу, Кж. 786/10 од 18. августа 2010;
13. Одлука Апелационог суда у Новом Саду број Кж. 2 – 1474/13 од 16.05.2013. године;
14. Одлука Врховног суда Србије, Кж бр. 275/07 од 20. септембра 2007;
15. Одлука Врховног суда Србије, Кж. бр. 554/03 од 21. априла 2003;

16. Одлука Врховног суда Србије, Кж.2 бр. 301/08 од 7. фебруара 2008;
17. Одлука Врховног суда Србије, Кж2. бр. 1818/09 од 9. јула 2009;
18. Одлука Врховног суда Србије, Кж2. бр. 24/01 од 17. јануара 2001;
19. Одлука Врховног суда Србије, Кж2. бр. 95/09 од 15. јануара 2009;
20. Одлука Основног суда у Београду, Кж. бр. 266/07 од 6. фебруара 2007;
21. Одлука Основног суда у Београду, Кж. бр. 3375/03 од 18. новембра 2003;
22. Одлука Основног суда у Београду, Кж. бр. 98/04 од 20 јануара 2004. године;
23. Одлука Основног суда у Ваљеву, Кж.2 бр. 7/09 од 15. јануара 2009;
24. Одлука Основног суда у Сомбору Кв. 322/13 од 30.04.2013. год;
25. Одлука Основног суда у Београду, Кж бр. 2081/00 од 12. децембра 2000;
26. Пресуда Европског суда *Aleksanyan v. Russia*, бр. представке 46468/06, 22/12/2008;
27. Пресуда Европског суда *Boicencov. Moldova*, бр. представке 41088/05,11/07/2006;
28. Пресуда Европског суда *Bykov v. Russia*, 4378/02, 10/03/2009;
29. Пресуда Европског суда *E v. Norway*, представка бр: 11701/85, 29/08/1990;
30. Пресуда Европског суда *Engel v. The Netherlands*, представка бр: 5100/71, 5101/71, 5102/71, 5354/72, 5370/72, 08/06/1976;
31. Пресуда Европског суда *Fox, Campbell and Hartley v. The United Kingdom*, бр. пресуде 12244/86; 12245/86; 12383/86, 30/08/1990;
32. Пресуда Европског суда *I.A. v. France*, 28213/95, 23/09/1998;
33. Пресуда Европског суда *Idalov v. Russia*, 5826/03, 22/05/2012;
34. Пресуда Европског суда *Ilijkov v. Bulgaria*, бр. пресуде 33977/96, 26/07/2001;
35. Пресуда Европског суда *Kauczor v. Poland*, бр. пресуде 45219/06, 03/02/2009;
36. Пресуда Европског суда *Khudoyorov v. Russia*, бр. пресуде 6847/02, 08/11/2005;
37. Пресуда Европског суда *Kudla v. Poland*, 30210/96, 26/10/2000;
38. Пресуда Европског суда *Labitta v. Italy*, бр. пресуде 26772/95, 06/04/2000;
39. Пресуда Европског суда *Letellier v. France*, бр. пресуде 12369/86, 26/06/1991;
40. Пресуда Европског суда *Mamedova v. Russia*, бр. представке 7064/05, 01/06/2006;
41. Пресуда Европског суда *Mamedova v. Russia*, бр. пресуде 7064/05, 01/06/2006;
42. Пресуда Европског суда *McKay v. The United Kingdom*, бр. представке 543/03, 03/10/2006;
43. Пресуда Европског суда *McKay v. The United Kingdom*, представка бр: 543/03, 03/10/2006;
44. Пресуда Европског суда *Medvedyev and Others v. France*, представка бр: 3394/03, 29/03/2010;
45. Пресуда Европског суда *Solmaz v. Turkey*, бр. представке 27561/02, 16/01/2007;
46. Пресуда Европског суда *Stepuleac v. Moldova*; бр. пресуде 8207/06, 06/11/20017;
47. Пресуда Европског суда *Van der Leer v. The Netherlands*, представка бр: 11509/85, 21/02/1990;
48. Пресуда Европског суда *Wassink v. The Netherlands*, представка бр: 12535/86, 27/09/1990;

Попис остале истраживачке грађе

1. <https://hudoc.echr.coe.int>, HUDOC, case-law database of the European Court of human rights, Council of Europe.
2. Електронска база података, Инг-про;
3. Електронска база података, Параграф;

ПРИТВОР

САЖЕТАК И КЉУЧНЕ РЕЧИ

Успешно вођење и окончање кривичног поступка у савременом систему кривичног права који је мешовитог типа подразумева обезбеђење присуства његових учесника, нарочито присуство окривљеног, чије је учешће у поступку значајно због остваривања различитих процесних циљева, а истовремено и због заштите његових личних интереса у поступку и његових људских права. Окривљени активним учешћем у кривичном поступку и предузимањем различитих процесних радњи може најквалитетније припремити сопствену одбрану, а истовремено се на тај начин обезбеђују претпоставке за несметано вођење кривичног поступка, који се ефикасно може водити само уз учешће окривљеног, а тек изузетно без његовог присуства. Међутим, често се у пракси дешава да окривљени на различите начине омета поступак и доводи до његове опструкције тако што се не одазива позивима органа поступка, утиче на сведоке, саучеснике, прикриваче, или недозвољено утиче на материјалне доказе. Окривљени тада у циљу избегавања кривичне санкције, из страха или других побуда сматра да је у његовом најбољом интересу да својим изостанком или другим радњама омета или онемогући вођење кривичног поступка те је законодавац из тог разлога прописао седам засебних мера за обезбеђење присуства окривљеног у кривичном поступку чији је циљ спречавање неиспуњења процесних обавеза. Те мере су: позив, довођење, забрана прилажења, састајања или комуницирања с одређеним лицем, забрана напуштања боравишта, јемство, забрана напуштања стана и притвор. Све оне се могу у одређеним кривичним случајевима, и у одређеним фазама кривичног поступка користити од стране органе поступка, али искључиво под рестриктивним законским условима и само када се присуство окривљеног у кривичном поступку не може обезбедити на друге начине.

Основни циљ рада је студија процесноправног дејства института притвора у позитивном законодавству, као и евалуација усклађености одредби новог Законика о кривичном поступку из 2011. године са међународним стандардима у овој области, принципима и смерницама, нарочито оних које је дао Европски суд за људска права у својој богатој јуриспруденцији. Ово је значајно, јер притвор представља најтежу меру обезбеђења присуства окривљеног и осигурања других претпоставки за успешно вођења кривичног поступка која се мора примењивати искључиво у случајевима када се сврха не може постићи другим блажим, алтернативним мерама процесне принуде. Нажалост,

сведоци смо прекомерне употребе притвора у Републици Србији и стиче се утисак да се у нашем друштву притвор доживљава и спроводи као казна, а не као изузетна мера за обезбеђење присуства окривљеног, што је супротно општеприхваћеним правилима међународног права, а нарочито пракси и стандардима Европског суда за људска права који представља најзначајнију међународну судску институцију на тлу Европе којом се обезбеђује примена одредаба Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода, чији је значај у области заштите људских права немерљив.

Употребом нормативно-правног, хипотетичко-дедуктивног, упоредноправног и историјско-правног истраживања као и методом анализе случајева (*case study*) анализирали смо меру притвора, како у светлу националног кривичнопроцесног законодавства, тако и у светлу општеприхваћених правила међународног права. Дошли смо до закључка да је нужно да судови знатно рестриктивније примењују меру притвора и да се мора више разматрати примена алтернативних мера, попут мере јемства - као својеврсне алтернативе притвору, или мере забране напуштања стана, наравно, у случајевима када је примена јемства или алтернативних мера могућа.

Уочава се позитиван тренд по питању имплементирања најважнијих међународних правних стандарда, нарочито оних садржаних у одредбама Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода, у позитивно кривичнопроцесно законодавство и можемо закључити да су досадашње реформе обезбедиле битне гаранције по питању заштите од неоснованог лишења слобода, у случајевима притвора. Али оно што је још увек дискутабилно, јесте спремност домаћих правосудних органа да наведена законодавна решења на целисходан начин примењују и у пракси, на чему се дефинитивно мора много радити у будућности, како би се притвор заиста примењивао и доживљавао као изузетна мера за обезбеђење присуства окривљеног у поступку, која се може применити једино под рестриктивним законским условима, и само уколико у предметном случају, на основу оцене свих околности из списка предмета, није могућа примена неке од блажих, алтернативних мера. Ово је значајно јер неоправдана употреба мере притвора може довести до кршења загарантованих људских права, чију заштиту нужно и ваљано морамо обезбедити у свим аспектима живота и друштва, а нарочито у савременом систему кривичног поступка.

Кључне речи: притвор, људска права, окривљени, јемство, мере процесне принуде

DETENTION

SUMMARY AND KEY WORDS

The successful conduct and termination of criminal proceedings in the contemporary system of criminal law that is of a homogeneous type implies securing the presence of its participants, in particular the presence of the defendant, whose participation in the proceedings is significant for the achievement of different procedural goals, and at the same time for the protection of his personal interests in the proceedings and his human rights. The active involvement in criminal proceedings and undertaking various procedural actions allows the defendant to prepare his own defense in the best manner, while at the same time, this is providing presumptions for the unhindered conduct of criminal proceedings, which can be conducted without interruption only with the presence and the participation of the defendant, and only exceptionally, without his presence. However, in practice, it often happens that the defendant interferes with the procedure in various ways and leads to its obstruction by not responding to the calls of the bodies of criminal proceedings, by affecting witnesses, accomplices, concealers, or by making unauthorized influences on material evidence. The defendant in these situations, in order to avoid criminal sanctions, feels that it is in his best interest to hinder or prevent the conduct of criminal proceedings by his absence or other actions, and for that reason the legislator had prescribed seven separate measures to secure the presence of the defendant in criminal proceedings which is aimed to prevent the failure to comply with the procedural obligations in criminal proceedings. These measures include: invitation of the defendant to be present during the proceedings, compulsory delivery, banning of meeting or communicating with the specific person, banning the abandonment of the residence, bail, banning the abandonment of the apartment, and detention. And all of them can be used by certain bodies in the criminal procedure, at certain stages of the criminal proceedings, but only under restrictive legal conditions and only when the presence of the defendant in criminal proceedings can not be provided in other ways.

The main objective of this master thesis is the procedural study of the detention, as the institution of criminal procedural law in positive legislation as well as the evaluation of compliance with the provisions of the new Code of Criminal Procedure from 2011 with the international standards in this field, principles and guidelines, those given by the European Court of Human Rights in its rich jurisprudence. This is significant, since detention constitutes the strictest measure of ensuring the presence of the defendant and other presumptions that are needed for the successful conduct of the criminal proceedings, therefore must be applied only in

cases where the purpose can not be achieved by other milder, alternative measures of procedural coercion. Unfortunately, we witness the excessive use of detention in the Republic of Serbia and we have the impression that in our country detention is perceived and carried out as a punishment, and not as an exceptional measure to secure the defendant's presence, which is contrary to generally accepted rules of international law, and in particular to the practice and standards of the European Court of Human Rights, which represents the most important international judicial institution on the territory of Europe, because it ensures the application of the provisions of the European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, whose importance in the field of human rights protection is immeasurable.

Using the normative-legal, hypothetical-deductive, comparative and historical-legal method of research, as well as the case study method, we analyzed the measure of detention, both in the light of the national criminal procedural legislation, and in the light of the generally accepted rules of international law. We have concluded that it is necessary for the courts to more restrictively apply the detention measure and that more consideration should be given to the application of alternative measures, such as bail - as a kind of the alternative to detention, or house arrest, of course, in cases where the application of bail or other alternative measures is possible.

There is a positive trend regarding the implementation of the most important international legal standards, especially those contained in the provisions of the European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, into positive criminal procedural legislation, and we can conclude that the legislative reforms so far have made important guarantees regarding protection against unfounded deprivation of liberty, in cases of detention. But what is still debatable is the willingness of domestic judicial authorities to apply the above-mentioned legislative solutions in a meaningful manner in practice, which is something that needs to be worked on a lot in the future, so that detention indeed is applied and perceived as an exceptional measure to ensure the presence of the defendant in criminal, which can be applied only under restrictive legal conditions and only if in the present case, on the basis of an assessment of all circumstances from the case file, it is not possible to apply some of the milder, alternative measures. This is relevant because unjustified use of detention measure can lead to violations of guaranteed human rights, whose protection must necessarily and properly be ensured in all aspects of life and society and especially in the modern system of criminal procedure.

Key words: detention, human rights, defendant, bail, measures of procedural coercion.

БИОГРАФИЈА СТУДЕНТА

Кандидаткиња Цакић Милена је рођена 23. новембра 1992. године у Лесковцу. Завршила је Основну школу „Радован Ковачевић-Максим“ у Лебану и Гимназију у Лебану, друштвено језички смер, као добитница Вукове дипломе. Завршила је нижу музичку школу „Станислав Бинички“ у Лесковцу, одсек клавир. Уписала је Правни факултет Универзитета у Нишу школске 2011/2012. године као првопласирана на ранг листи и на истом дипломирала у току школске 2016/2017. године са просеком оцена 9,06. Школске 2017/2018. године уписала је мастер студије на Правном факултету Универзитета у Нишу, општи смер, определила се за ужу кривичноправно научну област и успешно је положила све испите.

Током студирања учествовала је на два студентска такмичења у области заштите људских права, и то на регионалном Moot Court такмичењу у симулацији суђења пред Европским судом за људска права у Стразбуру, организованог од стране Civil Rights Defenders, одржаног у Загребу, Хрватска, маја 2016. године, на којем је са својим тимом освојила треће место и на европском Pre Moot Court такмичењу у симулацији суђења пред Европским судом за људска права у Стразбуру, организованог од стране Европске асоцијације студената права ELSA, одржаног у Москви, Русија, децембра 2017. године, на којем је са својим тимом освојила треће место. Такође је учествовала у интернационалном такмичењу у Karl Popper дебати на енглеском језику у пројекту „Combat against hate speech“ одржаног у Нишу, Србија, новембар-децембар 2015. године.

У току студија је обављала двонедељну праксу у Основном суду у Нишу. Од октобра 2017. године ради као адвокатски приправник-волонтер у адвокатској канцеларији у Нишу. Течно говори енглески и француски језик.

(ПРИЛОГ 3)

ИЗЈАВА О АУТОРСТВУ И ОДОБРАВАЊУ ОБЈАВЉИВАЊА МАСТЕР РАДА

Изјављујем да мастер рад, под насловом „ПРИТВОР“

пријављен и одбрањен на Правном факултету Универзитета у Нишу:

- представља резултат сопственог истраживачког рада;
- није у целини, нити у деловима с моје стране пријављиван за одбрану на другим факултетима или универзитетима;
- не крши ауторска права или интелектуалну својину других лица.

Дозвољавам да се овај мастер рад чува у библиотеци и објави на сајту Правног факултета Универзитета у Нишу.

Аутор мастер рада: Милена Цакит

У Нишу, 19. 10. 2018.

Потпис аутора

Милена Цакит

(ПРИЛОГ 2)

**ИЗЈАВА О ИСТОВЕТНОСТИ
ШТАМПАНОГ И ЕЛЕКТРОНСКОГ ОБЛИКА МАСТЕР РАДА**

Име и презиме аутора мастер рада: Милена Ђакић

Наслов мастер рада: "Притвор"

Ментор: Доц. др Иван Илић

Изјављујем да је електронски облик мастер рада у pdf формату истоветан штампаном облику, који сам предао/ла Правном факултету Универзитета у Нишу.

У Нишу, 19.10.2018.

Потпис аутора

Милена Ђакић